

Kiusaamista ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa

Nelli Nevalampi & Kaisa Sauk

2020 Laurea

Laurea-ammattikorkeakoulu

Kiusaamista ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutuminen
varhaiskasvatuksen arjessa

Nelli Nevalampi & Kaisa Sauk
Sosionomi
Opinnäytetyö
Huhtikuu 2020

Nelli Nevalampi, Kaisa Sauk

Kiusaamista ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutuminen varhaiskasvatuksen arjessa

Vuosi 2020 Sivumäärä 54

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, kuinka kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa. Tutkimuksen tavoitteena oli kerätä konkreettista tietoa, toteutuuko kiusaamisen ennaltaehkäisy ja millaisia menetelmiä kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen käytetään varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen toimintayksiköiden kanssa.

Opinnäytetyön teoreettisessa viitekehyksessä kuvataan kiusaamista ilmiönä, käydään kiusaamista läpi käsitteenä ja tutkitaan kiusaamisen ennaltaehkäisyä sekä kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Teoriaosuuden painopisteenä on kuitenkin pidetty kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Teoriaosuudessa perehdytään valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä siihen, miten nykyiset säädökset ennaltaehkäisevät kiusaamista. Haastatteluun osallistuneiden päiväkotien suunnitelmat kiusaamisesta ja siihen puuttumisesta on esitelty teoriaosuudessa. Teoriaosuus käsittelee myös kiusaamiseen liittyvää lainsäädäntöä.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Haastattelut toteutettiin kolmen eri Vantaan varhaiskasvatusyksikön kanssa. Toimintamenetelmänä käytettiin syvähaastattelua. Tutkimuksen haastatteluun osallistui kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa sekä yksi varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Syvähaastattelun tulokset analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyön tuloksissa on nostettu esiin keskeisimmät asiat sekä toimenpiteet, jotka ennaltaehkäisevät kiusaamista. Näistä keskeisimpinä korostuivat tunnetaidot, kaveritaidot sekä henkilökunnan toiminta. Tulosten yhteenvedon perusteella voidaan todeta, että tutkimukseen osallistuneissa kolmessa päiväkodissa kiusaamisen ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat päiväkodin arjessa ja ennaltaehkäisyssä hyödynnetään erilaisia pedagogisia menetelmiä.

Avainsanat: Kiusaamisen ennaltaehkäisy, päiväkotikiusaaminen, kiusaaminen ilmiönä

Nelli Nevalampi, Kaisa Sauk

Implementation of measures to prevent bullying on a daily basis in early childhood education

Year 2020

Pages

54

The aim of the study was to collect concrete information what the preventive measures are currently, whether the methods are functional and whether there are any preventive measures which should be considered in daily activities of early childhood education. The thesis was carried out in cooperation with early childhood education departments of Vantaa.

The theoretical framework of the study describes phenomenon of bullying, studies closer the concept of bullying, examines the bullying in early childhood education as well as preventive measures of bullying. The main focus of the theoretical part was on preventive measures of bullying. The theoretical part dealt with the national childhood education programme, but also evaluated how current degrees prevent bullying. The plans of childhood education departments who participated in the interview about preventive measures of bullying were presented in the theoretical section. The theoretical part also considered legislation which is related to bullying and prevention of bullying

The study was carried out as a qualitative study. The interviews were conducted with three different early childhood education units of the City of Vantaa. An in-depth interview was used as the study method. Two teachers and one special education teacher in early childhood education participated in the interview. The results were analyzed by using data-driven content analysis.

The results of the thesis highlighted the most important issues as well as measures which prevent bullying. The most important factors were emotional and interpersonal skills as well as staff activities. Based on the summary of the results, it can be stated that early childhood education departments which participated in the study implement the measures of bullying prevention in their everyday functions. Also, different pedagogical methods are utilized in the prevention of bullying.

Keywords: prevention of bullying, bullying in kindergartens, phenomenon of bullying

Sisällys

1	Johdanto	7
2	Kiusaaminen	8
2.1	Kiusaaminen ilmiönä	8
2.2	Kiusaamisen eri muodot	10
2.3	Aikaisemmat tutkimukset	10
2.4	Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa	11
3	Kiusaamista koskeva lainsäädäntö ja muut asiakirjat	12
3.1	YK:n lapsen oikeuksien sopimus	12
3.2	Varhaiskasvatustilain	13
3.3	Varhaiskasvatussuunnitelma	13
4	Kiusaamisen ennaltaehkäisy	15
4.1	Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma	16
4.2	Yhteistyöpäiväkotien kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat	17
4.2.1	Hepopuiston päiväkotiki	18
4.2.2	Kilterin päiväkotiki	19
4.2.3	Lehdokin päiväkotiki	20
4.3	Kiusaamiseen puuttuminen	21
4.4	Lasten leikin havainnointi, ohjaaminen ja leikkiin osallistuminen	23
4.5	Turvallinen ilmapiiri	25
4.6	Kasvatus	25
4.7	Sensitiivinen aikuinen	26
4.8	Vanhempien rooli kiusaamisen ehkäisyssä	26
5	Opinnäytetyön tarkoitus	27
6	Opinnäytetyönmenetelmät	28
6.1	Kvalitatiivinen tutkimus	28
6.2	Aineistonkeruumenetelmä	29
6.3	Aineiston analyysimenetelmä	30
7	Tulokset	32
7.1	Tunnetaitojen kehittämisen menetelmiä varhaiskasvatuksessa	33
7.2	Kaveritaitojen harjoittelun menetelmiä varhaiskasvatuksessa	35
7.3	Henkilöstön toiminta kiusaamisen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä	38
8	Tulosten yhteenveto	42
9	Eettisyys ja luotettavuus	44
10	Pohdinta	45
11	Lähteet	48
	Kuviot:	52

Liitteet: 53

1 Johdanto

Opinnäytetyössämme perehdymme varhaiskasvatuksessa esiintyvään kiusaamiseen ennaltaehkäisevien keinojen toteutumisen näkökulmasta. Opinnäytetyössämme tutkimme, toteutuvatko kiusaamisen ennaltaehkäisevät toimenpiteet varhaiskasvatuksen arjessa ja millaisia pedagogisia menetelmiä kiusaamisen ennaltaehkäisyssä käytetään varhaiskasvatuksessa. Ajatus opinnäytetyöllemme syntyi kiinnostuksesta varhaiskasvatuksessa esiintyvistä kiusaamisesta ja siitä, miten ennaltaehkäisevät keinot toteutuvat todellisuudessa varhaiskasvatuksen kiireellisessä arjessa. Uskomme tämän opinnäytetyön antavan tulevaisuudessa varhaiskasvatustyölle informaatiota siitä, miten kiusaamisen ehkäisy toteutuu käytännössä.

Ajatuksemme lähteä tutkimaan kiusaamista ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutumista syntyi Vantaan kaupungilta. Saimme Vantaan varhaiskasvatustyön kehittämispäälliköltä kiusaamiseen liittyvän aiheen, joka osoittautui mielenkiintoiseksi. Kiusaaminen on mielestämme tärkeä aihe, ja varhaiskasvatuksessa on tärkeää puuttua ja ennaltaehkäistä kiusaamista. Olemme tehneet yhteistyösopimukset kolmen eri Vantaan varhaiskasvatustyöryhmän kanssa. Jokaisesta yksiköstä syvähaastatteluun osallistui kaksi varhaiskasvatuksen opettajaa ja yksi erityislastentarhanopettaja. Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena tutkimuksena, jonka jälkeen olemme analysoineet syvähaastatteluista saadut tiedot aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla.

Opinnäytetyössämme selvitämme, miten kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa. Lisäksi olemme selvittäneet, millaista pedagogiikka yksittäisen päiväkotiryhmän sisällä toteutuu kiusaamisen ennaltaehkäisemiseksi, ja miten se on huomioitu lapsiryhmän arjessa. Vertaamme myös päiväkotien laatimia kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmia tutkimuksissa saatuihin tuloksiin.

Opinnäytetyössämme käydään läpi kiusaamisen määritelmää erilaisia kirjallisia- ja verkkolähteitä hyödyntäen. Pidämme tärkeänä tuoda esille lainsäädännöt ja muut varhaiskasvatusta ohjaavat säädökset, sillä uskomme niiden olevan olennainen osa varhaiskasvatuksen suunnittelua. Opinnäytetyössämme käsittelemme teoriaa kiusaamisen ehkäisystä ja sen puuttumisen keinoista. Avaamme lisäksi kunkin yhteistyöpäiväkodin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmista tärkeimpiä kohtia.

Opinnäytetyön lopussa esittelemme haastatteluista saamamme tulokset ja pohdimme opinnäytetyömme prosessia ja sitä, miten mielestämme Vantaan varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä kiusaamisen ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat. Yhteenvedossa peilaamme teoriatietoa saamiimme tuloksiin. Lisäksi pohdimme opinnäytetyömme eettisyyttä ja luotettavuutta.

2 Kiusaaminen

Kiusaamisen määrittely on vaikeaa, sillä se voi tarkoittaa eri ihmisille eri asioita. Kiusaamisen määritelmä on perustunut koulu- ja työpaikkakiusaamiseen, koska niihin kiusaaminen on eniten kohdistunut. 1960-luvun lopulta asti on pyritty kuvaamaan ja määrittelemään, mitä kiusaaminen on. Tarkemmin kiusaamista on alettu tutkia 1970-luvun alussa Pohjoismaissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3-4.)

Kaski ja Nevalainen (2017, 9) toteavat, että kiusaamista on todennäköisesti tapahtunut niin kauan, kun ihmisiä on ollut maapallolla. Kiusaamisen muoto on saattanut vaihtua, mutta samoja piirteitä on edelleen. Vaikka kiusaamista on aina ollut, se ei tee asiasta hyväksyttävää. Asioihin on alettu puuttumaan, ja se on vähentänyt kiusaamista. Tämä tarkoittaa, että puuttumalla ja ehkäisemällä kiusaamista voidaan vaikuttaa kiusaamiseen. Ikä ei ole keskeinen asia kiusaamisessa, vaan sitä tapahtuu kaikenikäisten seurassa. Oleellinen asia on sen toistuvuus.

Kiusaamisessa yksittäinen henkilö joutuu yhden tai useamman henkilön jatkuvan fyysisen tai psyykkisen loukkaamisen kohteeksi. Tällöin kiusattu henkilö ei pysty puolustautumaan tai vaikuttamaan kohteluun, jota hän saa. (Mitä kiusaaminen on? 2017.) Kun joutuu jatkuvasti tietyn ajan sisällä negatiivisten tekojen kohteeksi yhden tai useamman henkilön toimesta, voidaan todeta henkilön olevan kiusattu. Näin on määritellyt Dan Olweus (1973), joka on yksi kiusaamisen tutkimisen uranuurtajista. Suomalainen professori Salmivalli on määritellyt kiusaamisen aggressiiviseksi käytökseksi, joka vahingoittaa fyysisesti tai psyykkisesti jotakuta sekä se on toistuvaa, tahallista ja kohdistuu henkilöön, joka ei kykene puolustamaan itseään. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3-4.)

2.1 Kiusaaminen ilmiönä

Kiusaamisella on selkeästi erottuvia piirteitä verrattuna riitelystä. Näitä piirteitä ovat: toistuvuus, tietoisuus, vallankäyttö ja ryhmäilmiö. Kun kiusaamista pohditaan ilmiönä, on tärkeää huomioida kaikki kyseiset piirteet samanaikaisesti ja pohtia tekoja niiden kautta. Tekojen kautta kiusaamisen määrittelyä vaikeuttaa, että jokainen yksilö kokee toisten teot eri tavoin. Jollekin tietyt tilanteet voivat tarkoittaa kiusaamista, kun taas toiselle ei. On tärkeää, että kiusaamista lähestytään yksilön kokemuksien kautta, eikä niinkään tekojen. (Repo 2015, 40-42.)

Eri tutkijat ovat lähestyneet kiusaamista eri tavoin. Tutkijat Fors ja Björk korostavat, että kiusaamisessa on kyse vallasta. KiVa koulu- ohjelman laatimassa vanhempien oppaassa (2019) kiusaamiseksi on määritelty puolustuskyyttömän henkilön tarkoituksenmukainen vahingoittaminen. Kiusaaminen on ilmeistä silloin, kun yhdelle samalle henkilölle aiheutetaan jatkuvasti mielipahaa. Toistuvuus tässä tapauksessa tarkoittaa samaan henkilöön kohdistuvaa jatkuvaa

ilkeää käytöstä ja vahingoittavaa toimintaa. Tekojen tahallisuus määrittyy siten, että kiusaaja haluaa tietoisesti loukata ja aiheuttaa mielipahaa toiselle. Aikuisten olisi hyvä käydä keskustelua lasten kanssa kiusaamisen määrittelystä, sillä heidän kiusaamisensa määritelmät saattavat poiketa toisistaan (Mitä kiusaaminen on? 2017).

Kiusaamisen määrittelyn vaikeudesta huolimatta tarvitaan erilaisia määritelmiä kiusaamisesta, jotta ymmärretään, millainen ilmiö vaikuttaa negatiivisesti lapsen terveeseen kehitykseen. (Repo 2015, 38-39.) Lisäksi on hyvä tiedostaa, että erilaiset ristiriidat ja erimielisyydet ovat olennainen osa ihmisten välistä kanssakäymistä, eikä sitä määritellä kiusaamiseksi. Etenkin lasten ja nuorten välillä syntyy jatkuvasti erimielisyyksiä, joiden seurauksena sanotaan ilkeästi toiselle. Tärkeää on, että erilaiset ristiriitatilanteet ja erimielisyydet pystytään selvittämään. Riitojen ja erimielisyyksien erot kiusaamiseen ovat siinä, että ne ovat ohimeneviä, eikä kohteena ole jatkuvasti sama henkilö. (Mitä kiusaaminen on? 2019.)

Kiusaaminen voidaan nähdä ryhmädynaamisena ilmiönä. Ryhmän käyttäytymisellä on merkitystä, jatkuuko kiusaaminen vai loppuuko se. Palkitseva käytös muulta ryhmältä saa kiusaamisen jatkumaan. (Mielenlukutaitoa! 2017.) Christina Salmivalli on tutkinut kiusaamista ryhmädynaamisena ilmiönä. Hänen mukaansa kiusaaminen ei tapahdu vain kiusaajan ja uhrin välillä, vaan kaikilla ryhmään kuuluvien reaktioilla on merkitystä, ja heillä on oma roolinsa kiusaamisprosessissa (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 4.) Kiusaaminen tapahtuu ryhmäilmiönä, joten se tarvitsee ympärilleen katsojia. Ryhmän toiminta ja käyttäytymisnormit muokkautuvat hiljalleen ja niiden vaikuttajia ovat muun muassa yhteiskunnan arvot, lasten perhetausta, alueelliset sosioekonomiset tekijät ja ryhmässä vallitseva kulttuuri. Ryhmä saattaa usein määritellä lasten roolit erilaisissa tilanteissa, ja näin lapsi ei itse valitse omaa asemaansa. (Haapasalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 11-12.)

Uhrin reaktio kiusaamiseen vaikuttaa siihen, miten ryhmä reagoi. Kun uhri osoittaa pelkoa ja surua tai reagoi muuten vahvasti kiusaamiseen, ryhmä yleensä on kiinnostunut seuraamaan tilannetta. Näin ollen he antavat hyväksyntänsä kiusaamiselle. Myös ne henkilöt, jotka jättyvät ulkopuolelle koko tapahtumasta antavat hyväksyntänsä siten, etteivät he puutu lainkaan tilanteeseen. Kiusaamisen roolit Salmivalli nimeää seuraavasti: avustaja, joka osallistuu kiusaamiseen, vahvistaja, joka ylläpitää kiusaamista esimerkiksi nauramalla, puolustaja, joka puolustaa uhria ja ulkopuolinen, joka ei halua osallistua kiusaamiseen, mutta seuraa vierestä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 4.)

Aikuiset ja lapsiryhmä muokkaavat ryhmän käytöstä ja vuorovaikutusta, millainen käytös on sallittua ja millaista käyttäytymistä ryhmässä oleminen vaatii. Jokaisella on tarve tuntea kuuluvansa joukkoon sekä saada arvostusta. Jos tämä perustarve ei toteudu, eikä lapsi pysty itse parantamaan omaa asemaansa sallituilla keinoilla, lapsi saattaa joutua turvautumaan kiusaamiseen. Kiusaaminen on helppo tapa saavuttaa valta-asema. Lapsiryhmässä kiusaaja voi saada

ihailua, joka ei edesauta kiusaamisen loppumista. Kiusaaja saattaa tuntea mielihyvää, joka johtuu yhteenkuuluvuuden tunteesta, eikä kiusatun henkilön loukkaamisesta. Aikuisen tulee reagoida kiusaamiseen, mutta on tärkeää, ettei kiusaamisen ehkäisyä toteuteta rankaisemalla lasta eristämälle se muista. Lapsi saattaa tässä tilanteessa kokea yksinäisyyttä ja hakeutua uudestaan kiusaajan rooliin, koska hän saa siitä mielihyvän tunnetta. (Haapasalo ym. 2016, 11-12.)

2.2 Kiusaamisen eri muodot

Kiusaamiselle on nimetty eri muotoja. Useat tutkijat ovat jakaneet kiusaamisen suoraan ja epäsuoraan kiusaamiseen. Muun muassa Kirves ja Stoor-Grenner (2011, 4) määrittelivät kiusaamisen muodot seuraavanlaisesti: kiusaaminen voi olla fyysistä, psyykkistä ja/tai sanallista kiusaamista. Suoraa kiusaamista on fyysinen kiusaaminen, jossa suorat hyökkäykset ja samalla myös fyysinen väkivalta, uhkailu ja nimittely ovat olennaisia. Fyysisen kiusaamisen tarkoittaa fyysistä väkivaltaa, tavaroiden rikkomista tai piilottamista. Epäsuora kiusaaminen on puolestaan psyykkistä- ja sanallista kiusaamista, siinä esiintyy juurujen levittämistä, valehtelua, toisen selän takana puhumista sekä tietoisesti ulkopuolelle jättämistä. Psyykkisessä kiusaamisessa uhri jätetään tarkoituksenmukaisesti ulkopuolelle, häntä kohdellaan kuin ilmaa ja hänelle jätetään vastaamatta. Sanallinen kiusaaminen on haukkumista, pilkkaamista, juurujen levittämistä ja nimittelyä.

Kiusaamista voi esiintyä hienovaraisena, jolloin kiusaaja toimii muiden huomaamatta. Kiusaaminen voi olla pieniä ilkeitä katseita, toistuvasti toisen keskeyttämistä, päälle puhumista tai selänkääntämistä. Kiusattu itse tunnistaa tämän, mutta toisten on vaikea havaita tapahtuvaa kiusaamista. Kiusattu voi näissä tilanteissa alkaa uskoa, ettei kuulu joukkoon ja hänessä on jotain vikana. (Kaski & Nevalainen 2017, 12.) Varhaiskasvatuksessa ilmenevä kiusaaminen voi olla muodoltaan samanlaista, verrattuna koulussa tapahtuvaan kiusaamiseen. Pienetkin lapset osaavat olla sanoiltaan ilkeitä ja loukata toisia. Pienillä lapsilla kiusaaminen näkyy enemmän fyysisenä, mutta jo neljä- tai viisivuotias lapsi osaa kiusaamisen psyykkisen puolen. (Storey & Slaby 2013.)

2.3 Aikaisemmat tutkimukset

Suomessa pienten lasten kiusaamisesta on niukasti tietoa, koska sitä on tutkittu vähän. Tämä selittää, miksi tilastotietoja päiväkotikiusaamisesta on heikosti. Kouluikäisten lasten kiusaamista on tutkittu huomattavasti enemmän ja siitä on runsaasti tietoa. Tutkimukset osoittavat, että myös varhaiskasvatuksessa kiusaamista esiintyy ja se muistuttaa tavoilta sekä muodoilta koulukiusaamista. Linken (1998) mukaan jo 3-vuotiaiden keskuudesta löytyy tietoista kiusaamista vuorovaikutustilanteissa. Se voi olla poissulkemista leikeistä, muiden lasten leikkien keskeytystä tai lyömistä. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 7.)

Repo (2015, 55-57) on tutkinut teoksessaan ”Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy” pienten lasten kiusaamista. Syy, ettei pienten lasten kiusaamista ole tutkittu paljoa on, että eripuolilla maailmaa vallitsevat erilaiset varhaiskasvatusjärjestelmät. Useissa maissa on normaalia, että jo 4-vuotiaat lasketaan kouluikäisiksi, ja sen vuoksi koulukiusaamista on tutkittu huomattavasti enemmän. Repo mainitsee myös, että Suomessa on ollut yksi suurempi tutkimushanke, jonka aiheena oli pienten lasten vertaissuhteet ja näistä yksi oli kiusaaminen.

Alasker (2004) on tehnyt tutkimuksen pienten lasten kiusaamisesta. Hänen tutkimuksestaan selvisi, että lapset kyllä osaavat kertoa kiusaamisesta, mutta siitä kuka on kiusaamisen kohteena heidän voi olla vaikeaa kertoa. Uudemmassa tutkimuksessa Alasker (2007) on havainnut, että alle kouluikäisten lasten kiusaaminen on prosentuaalisesti yhtä suuri, kuin kouluikäisten lasten.

2.4 Kiusaaminen varhaiskasvatuksessa

Repon (2015, 34, 40) mukaan varhaiskasvatuksessa kiusaaminen tulisi määritellä kiusaamisen perinteistä käsitettä laajemmin lapsen subjektiiviseksi kokemukseksi. Pienten lasten parissa kiusaamisen määritelmää vaikeuttaa kiusaamissanan käyttäminen. Pienet lapset sanoittavat erilaisia asioita kiusaamiseksi, mikä usein johtuu siitä, ettei lapsen sanat riitä kuvailemaan omia tuntemuksiaan. Aikuisen tehtävä on näissä tilanteissa toimia lapsen tunteiden sanoittajana ja tulkkina.

Varhaiskasvatuksessa kiusaaminen on arkipäivää, mutta ilmiönä sitä on hyvin vaikeaa tunnistaa, mikä on kiusaamista ja mikä ei. Kiusaamiseen ei aina ole kiinnitetty tarpeeksi huomiota, eikä kiusaamisen käsitettä ole sisäistetty. Kun päiväkodeissa ehkäistään kiusaamista, pystytään vähentämään kouluissa esiintyvää kiusaamista. Varhaiskasvatuksessa lasten vuorovaikutustaidot ovat kehittymässä. Lapset eivät vielä ole ymmärtäneet kiusaajan ja kiusatun toimintatapoja. Kiusaamisella on rajuja vaikutuksia yksilöön. Se voi pitkään jatkuessaan johtaa sosiaaliseen syrjäytymiseen. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 3-4.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamistilanteet tapahtuvat useimmiten vapaassa leikissä (Repo 2015, 177). Selvityksessä ”Kiusaavatko pienetkin lapset?” kuvailtiin päiväkodissa esiintyvää kiusaamista lasten, vanhempien ja henkilökunnan näkökulmista. Kiusaamisen tavat ovat jaettu fyysiseen, sanalliseen ja psyykkiseen kiusaamiseen. Fyysistä kiusaamista olivat nipistely, hiekan heitto ja leikkien sotkeminen. Sanalliseen kiusaamiseen lukeutui haukkuminen, nimittely ja lällättäminen. Psyykkinen kiusaaminen puolestaan piti sisällään uhkailua, kiristämistä ja pois-sulkemista. Suurimmaksi keskustelua herättäväksi kiusaamiseksi nousi ryhmästä poissulkeminen ja leikeistä ulkopuolelle jättäminen. Pienet lapset käyttävät enemmän suoria kuin epäsuoria kiusaamisen muotoja. On kuitenkin todettu, että jo kolmevuotiaiden lasten kiusaus on psyykkistä. Toinen päiväkodeissa esiintyvä kiusaamismuoto on manipulaatio sekä vallankäyttö. Vallankäyttöä näkyy esimerkiksi syntymäpäiväkutsujen tiimoilta. Yleisintä oli uhkailu, ettei

lapsi kutsu jotakin syntymäpäivilleen. Päiväkoti-ikäisten lasten kiusaaminen voidaan ajatella leikkimielisenä, lapset eivät ymmärrä tekojensa merkitystä, koska ovat liian nuoria. Kiusatuksi joutuminen voi kuitenkin jo hyvin nuorelle lapselle aiheuttaa pahaa mieltä ja vaikuttaa mielentilaan negatiivisesti. (Cantell 2010.)

Kiusaaminen päiväkodissa ei lopu itsestään, vaan aikuisen tulee puuttua asiaan ja ohjeistaa lasta muuttamaan toimintatapojaan. Lapselle tulee sanoittaa selkeästi, ettei kiusaamista hyväksytä. Usein tällainen huomautus riittää alle kouluikäiselle. Lasta ei tarvitse erikseen rangaista, vaan hänet on hyvä saada ymmärtämään oma rooli muiden hyvinvoinnissa. Jos lapsi ei ymmärrä toisten kunnioittavaa kohtelua, ei hän voi ymmärtää oman toimintansa vääryyttä. (Haapasalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 76.)

3 Kiusaamista koskeva lainsäädäntö ja muut asiakirjat

Kiusaamisesta yleisesti on säädetty perusopetuslaissa, jonka mukaan opetus tulee laatia siten, että oppilaita suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja häirinnältä. Tämä tarkoittaa, että jokaisella koululla ja esiopetuksella tulee olla kirjallinen suunnitelma, miten kiusaamistilanteissa toimitaan. (Repo 2015, 34.)

Varhaiskasvatustyössä suuressa roolissa ovat lastensuojelulaki sekä varhaiskasvatustalaki. Niissä mainitaan, että lapselle tulee järjestää kehitystä ja oppimista edistävää kasvatusta sekä terveellinen ja turvallinen kasvatusympäristö. Lainsäädännön lisäksi varhaiskasvatuksessa vaikuttavat tietyt asetukset, kuten valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja YK:n lapsen oikeuksien sopimus. Lisäksi tärkeitä säädöksiä kiusaamisesta on yhdenvertaisuuslaissa ja tasa-arvolaisissa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018.) Opetus- ja kulttuuriministeriö vastaa varhaiskasvatuksen yleisestä suunnittelusta, ohjauksesta sekä seurannasta. Varhaiskasvatuksen tulee olla tarkoin suunniteltua ja opetus sekä hoito ovat kokonaisuus, jossa pedagogiikka painottuu. (Varhaiskasvatus 2020.)

3.1 YK:n lapsen oikeuksien sopimus

Lapsen oikeuksien sopimus koskee jokaista alle 18-vuotiasta lasta. Lapsen oikeuksien sopimuksessa on paljon samoja oikeuksia, kuin ihmisoikeussopimuksessa. Jokaisella lapsella on oikeus olla juuri sellainen kuin on ja jokaisen mielipidettä tulee kunnioittaa. Päätöstenteeossa tulee aina ottaa huomioon lapsen etu. YK:n sopimus on tehty siten, että jokaisella lapsella olisi oikeus ja turva hyvään lapsuuteen. Sopimuksessa huomiota kiinnitetään erityisesti lapsen suojeleluun ja huolenpitoon sekä turvallisen aikuisen tärkeyteen lapsen elämässä. Toisten ihmisten kunnioitus ja tasa-arvon merkitys tulee sopimuksessa esille. Sopimuksen noudattamista valvoo YK:n lapsen oikeuksien komitea. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu YK:n lapsen oikeuksien mukaan. (Lapsen oikeuksien sopimus 2019.)

Lapsen oikeuksissa on huomioitava lapsen suojeleminen. Lasta tulee kuitenkin opettaa, ettei toisia saa kiusata tai vahingoittaa millään tavalla. Jokaisen lapsen mielipide on tärkeä, mutta muidenkin mielipiteitä tulee kunnioittaa. (Varhaiskasvatus lapsen oikeuksien näkökulmasta 2017.)

Lapsille järjestetään erilaisia teemaviikkoja lapsen oikeuksien päivän ympärille. Tarkoituksena on saada lapsille ja aikuisille selkeämmäksi lapsen oikeuksien sopimus ja näin aikuisten on helpompi soveltaa tietoa arjessa. YK:n lapsen oikeuksien sopimus on toiminut jo 30 vuotta. Tämä ilmenee varhaiskasvatuksen päivittäisissä kohtaamisissa esimerkiksi aikuisten lasten ja perheiden sensitiivisessä ja välittävässä vuorovaikutuksessa. (Lapsen oikeuksien viikko 2019.)

3.2 Varhaiskasvatuslaki

Varhaiskasvatuslain (540/2018) 3 §:ssä on mainittu varhaiskasvatuksen tavoitteista. Näihin tavoitteisiin lukeutui lapsen iän ja kehityksen mukaisen hyvinvoinnin, kasvun ja kehityksen tukeminen. Lakiin on kirjattu, että jokaiselle lapselle tulee luoda kehitystä, oppimista ja turvallisuutta edistävä kasvatusympäristö. Lain 3 § pykälä pitää sisällään lapsen oikeuden kunnioitukseen, tasa-arvoiseen kohtamiseen sekä yhdenvertaiseen kohteluun. Varhaiskasvatuslaissa esiin tuodut tärkeät asiat edistävät turvallista arkea päiväkodissa. Kun näiden mukaan toimitaan, mahdollistuu jokaiselle lapselle turvallinen ja laadukas varhaiskasvatus. Tavoitteena on, että jokainen lapsi tulee kohdatuksi yksilönä ja heidän toiveensa sekä tarpeensa huomioidaan. Lapsia tulee kunnioittaa juuri sellaisena kuin he ovat. Lapsen osallisuuden vahvistaminen varhaiskasvatuksessa on merkittävää. Lapsille opetetaan itsensä sekä toisten kunnioittamista.

Varhaiskasvatuslaki (540/2018) 10 § velvoittaa, että päiväkotien ympäristön ja toiminnan tulee olla kehittävä ja oppimista edistävä. Lapsella tulee olla turvallinen ympäristö kasvuun. Varhaiskasvatus lain 10 § pykälä mainitsee, että lasta tulee suojella väkivallalta, kiusaamiselta sekä muilta häirinnöiltä.

3.3 Varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa jokaisella on oikeus hyvinvoivaan ympäristöön. Kiusaamista ei sallita, vaan siihen tulee puuttua ja ehkäistä välittömästi. Kiusaamista tulee ennaltaehkäistä tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Henkilöstöllä on tässä keskeinen rooli. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31.)

Varhaiskasvatuksen järjestäjän vastuulla on, että jokainen varhaiskasvatuksen toimintayksikkö täsmentää omaa toimintakulttuuriaan sekä kehittää oppimisympäristöjä tavoitteiden mukaan. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on määritelty, että jokainen toimintayksikkö luo omia arvoja sekä toimintakulttuuria peilaten paikalliseen suunnitelmaan. Paikallisesti päätettäviin asioihin kuuluu muun muassa, kuinka kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään

sekä miten siihen puututaan ja miten toimenpiteitä seurataan. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 35.)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman perustana on yleisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa tärkeänä osana on kiusaamisen ehkäiseminen ja sen suunnitelmallisuus. Vantaan toimintayksiköiden kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa on määritelty kiusaamisen käsite. Jokainen toimintayksikkö tekee yksikkökohtaisen suunnitelmansa kiusaamisen ehkäisemiselle. Suunnitelma päivitetään vuosittain ja jokaisella ryhmällä on ryhmäkohtainen toimintasuunnitelma, jossa on yksityiskohtaisemmin kuvattu keinot ehkäistä kiusaamista ja siihen puuttumista. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 44.)

Toimintakulttuurin kehittämisessä yksi tärkeä osa on, että toiminta olisi selkää ja suunnitelmallista. Tärkeää on pitää huolta koko yhteisön hyvinvoinnista, jossa huomioidaan fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen turvallisuus. Lapsia tulee suojella väkivallalta, kiusaamiselta sekä häirinnältä. Kiusaaminen tulee tunnistaa ja siihen tulee puuttua heti. Osana toimintakulttuurin kehittämistä on kiusaamisen ehkäisy tietoisesti ja siihen puuttuminen. Kiusaamisen ennaltaehkäisyssä olennaista on tukea lasten vertaissuhteita sekä yhteisön hyvinvointia. Henkilöstön tulee opettaa lapsille sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja sekä, kuinka niitä voidaan yhdessä kehittää. Yhdessä opetellaan, kuinka ristiriitoja voidaan ratkaista rakentavasti. Kiusaamis-, häirintä- ja väkivaltatilanteissa tulee huoltajien kanssa keskustella asiasta ja etsiä yhdessä ratkaisu tilanteisiin. Turvallisuudesta tulee huolehtia suunnitelmallisella ehkäisyllä ja seurannalla. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 31-32.)

Vantaan varhaiskasvatuksessa henkilöstö on sitoutunut lasten hyvinvointia tukeviin toimintamalleihin. Ennaltaehkäisevä näkökulma on mukana hyvinvointityössä. Lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä haasteita sekä riskejä kasvattajat seuraavat tarkasti ja ennakoivat tilanteita. Hyvinvointityö muodostetaan hyvästä yhteistyöstä huoltajien kanssa, turvallisesta kasvuympäristöstä, lasten kehityksen, kasvun ja oppimisen tukemisesta sekä yhteistyöstä, joka tukee hyvinvointia. Hyvinvointityö nähdään yksilöllisenä ja yhteisöllisenä. Jokainen kasvattaja edistää omalla työllään hyvinvoinnin toteutumista. Jokaisessa toimintayksikössä Vantaalla on oma turvallisuussuunnitelma, joka päivitetään vuosittain. Päivittämisen tukena käytetään opetushallituksen ohjeita varhaiskasvatuksen turvallisuusoppaasta. Tämän lisäksi Vantaalla on kuntatasoisia neuvoja lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyen. Lapsia otetaan mukaan myös ympäristön turvallisuussuunnitteluun. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 43.)

Valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa (2018, 20) on mainittu, että lapsilla on oikeus turvalliseen ja hyvinvoivaan varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatussuunnitelman pe-

rusteiden yleisiä periaatteita ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun. Lisäksi lapsi on oikeutettu yhdenvertaiseen ja tasa-arvoiseen kohteluun.

Vantaan varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen ja ihmisen välistä tasa-arvoa sekä yhdenvertaisuutta. Henkilöstö tuo esille kysymyksiä, joita käsitellään luontevasti päivän toiminnoissa. Henkilöstön tulee olla tietoinen omista arvoistaan ja pohtia niiden mahdollista vaikutusta lasten sekä huoltajien kohtaamisessa. Jokainen kohdataan sellaisena, kuin he ovat. Lapsi kohdataan yksilönä ja henkilöstön vastuulla on varmistaa, että lapsi löytää paikkansa ryhmässä ja tuntee kuuluvansa joukkoon. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 41.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on mainittu, että lasten kanssa tulee harjoitella kykyä asettua toiseen asemaan ja tarkastella tilanteita eri näkökulmista. Tunnetaidot vahvistuvat, kun lapsen kanssa opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja sanoittamaan tunteita. Aikuisen tulee siis tukea ja auttaa lasta tunteiden ilmaisussa ja niiden säätelyssä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 25.)

4 Kiusaamisen ennaltaehkäisy

Kiusaamisen ehkäiseviä toimintatapoja pohtiessa on muistettava, ettei kiusaamista voida lopettaa yksinkertaisin tavoin. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 44). Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisystä ei ole mitään mallia, vaan pienten lasten parissa kiusaamisen ehkäisy on osa peruspedagogiikkaa. Sen ratkaiseminen on vaikeaa, jos olemassa olisi valmis malli. Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisy voidaan ajatella kasvatuksena tasa-arvoiseen yhteiskuntaan, jossa yksilöt auttavat ja kunnioittavat toinen toisiaan. Tämä mahdollistuu opettamalla lapsille keskeisiä periaatteita toisten kanssa toimimisesta ja yhteisistä pelisäännöistä. Kiusaamista voidaan pitää monimutkaisena ilmiönä, jolloin laadukkaan peruspedagogiikan lisäksi siihen vaaditaan johdonmukaista ja tietoista työskentelyä kiusaamisen ehkäisemiseksi. (Repo 2013, 98.)

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen tulee nähdä laajana ilmiönä, jolloin koko ryhmän toimintaan tulee vaikuttaa. Tavoitteena on erilaisten riitojen ja vastoin käymisten ratkaisu lapsiryhmälle sopivilla menetelmillä, jolloin se on osa kiusaamisen ehkäisyä. Pyrkimys on, ettei kiusaamista pääsisi syntymään lainkaan. Kiusaamisen ehkäisyn yhtenä tavoitteena on opettaa kiusaavalle lapselle positiivisia toimintatapoja sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Aikuisen vastuulla on opettaa ja ohjata lapselle sellaiset toimintatavat, jotka antavat mahdollisuuden myönteiseen vuorovaikutukseen. Samalla lapsi kokee itsensä hyväksytyksi ryhmässä. Kiusaamisen ehkäisyllä on vaikeaa antaa ohjeita ulkopuolelta, joten päiväkodeilla on itsellään

vastuu ratkaista, millaiset keinot ja tavat ovat sillä hetkellä lapsiryhmässä kaikkein tehokkaimpia. Kiusaamisen ehkäisy tulee nähdä osana arjen pedagogiikkaa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 11.)

Kiusaamista tulee ehkäistä jo ennen kouluikää, koska sen on todettu olevan vakava riskitekijä lapsen ja nuoren hyvälle kasvulle ja kehitykselle. Lapsen kokiessa kiusaamista jo varhain, hän voi ajatella kiusaamisen olevan osa arkipäivää. Lisäksi lapsi näkee kiusaamisen olevan osa itseään. Tämä vaikeuttaa kiusaamiskierteestä irti pääsyä. Varhainen puuttuminen kiusaamiseen lisää lasten psykologista, sosiaalista sekä fyysistä turvallisuutta, jolla on voimakas vaikutus lapsen kasvuun ja kehitykseen. (Repo 2013, 14-15.)

4.1 Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma

Perusopetuslaissa (2003) on määrätty, että jokaisen opetusta järjestävän (koulu ja esiopetus) tulee laatia kirjallinen suunnitelma siitä, miten suojataan oppilaat kiusaamiselta, häirinnältä ja väkivallalta. Esiopetusta lukuun ottamatta varhaiskasvatuksella ei ole tällaista vaatimusta. Mannerheimin lastensuojeluliitto ja Folkhälsan ovat laatineet suosituksen, jonka mukaan olisi suotavaa, että varhaiskasvatuksessakin tehtäisiin suunnitelma kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen. Näin ollen useat kunnat ovat lisänneet omaan paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kyseisen suunnitelman ja sitoneet päivähoitoyksiköt laatimaan kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. (Repo 2015, 32-35.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista ehkäistään lapsiryhmän toimintaan vaikuttamalla, luomalla turvallinen ilmapiiri ryhmään ja vahvistamalla vuorovaikutustaitoja. Kiusaamisen ehkäisyn perustana on aikuisten omat asenteet ja oma suhtautuminen lapsiin, lapsiryhmään ja työyhteisöön. Aikuisen toiminta ja valinnat ylläpitävät kiusaamistilanteiden jatkumista ja mahdollistaa niiden syntymistä. Aikuisella on vastuu kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja niiden ennaltaehkäisystä. Päivähoitoyksiköllä on itsellään vastuu ratkaista, millaiset keinot ovat kiusaamisen ehkäisyn kannalta tehokkaita. (Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa 2017.)

Kiusaamista ehkäisevän työn tehokkuuden ja tuloksellisuuden lisäämisen vuoksi työn tulee olla suunnitelmallista ja johdonmukaista. Tämän vuoksi varhaiskasvatuksessa on merkittävää tehdä osaksi varhaiskasvatuksen suunnitelmaa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma. Suunnitelman laativat päiväkodin henkilöstö mahdollisesti yhteistyössä vanhempien kanssa. Suunnitelman laatimisen perustana on yhteinen ymmärrys, mitä kiusaaminen on ilmiönä. Tämä edellyttää työyhteisön yhteistä keskustelua ja pohdintaa aiheesta. Tällöin mahdollistuu ymmärrys siitä, miten kiusaaminen yksikössä mielletään ja mitä sillä tarkoitetaan. (Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma 2017.)

Lapselle ei ole kehittynyt taitoja eikä ymmärrystä oikeasta ja väärästä. Nykyisin ymmärretään, ettei lapsi synny kiusaajaksi tai kiusatuksi, vaan se on opittu monimutkainen ryhmäilmiö. Tämän vuoksi kiusaamisen ehkäisemisessä tulee kiinnittää huomiota ympäristöön, eikä pelkästään tietyn lapsen yksilöllisten ominaisuuksien muuttamiseen. (Haapasalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 11.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman avulla voidaan lisätä tietoisuutta kiusaamisilmiöstä. Lisäksi, sillä vaikutetaan kiusaamista koskeviin asenteisiin ja henkilöstö osaa perustella omaa toimintaansa ja sitoutua siihen. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman avulla pystytään myös lisäämään työyhteisön ymmärrystä, miten toimitaan kiusaamistilanteissa. Tämä lisää johdonmukaisuutta. Työtä voidaan arvioida paremmin, kun suunnitelma on luotu. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa tulisi aina näkyä, millaisia menetelmiä henkilökunta hyödyntää huomatakseen ja tunnistaakseen kiusaamisen päiväkodissa ja omassa ryhmässään (Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma varhaiskasvatuksessa 2017.)

4.2 Yhteistyöpäiväkotien kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat

Opinnäytetyökumppanimme valikoituivat monipuolisesti ympäri Vantaata. Näistä jokainen päiväkotit noudattaa Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa. Kaikki Vantaan varhaiskasvatuksen toimintayksiköt laativat kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 44). Opinnäytetyökumppanimme ovat Hepopuiston päiväkotit Haku- nilasta, Lehdokin päiväkotit Hiekkaharjusta sekä Kilterin päiväkotit Myyrmäestä. Kävimme tutustumassa jokaiseen päiväkotiin.

Hepopuiston päiväkotit koostuu kahdesta yli 3-vuotiaiden ryhmästä sekä yhdestä alle 3-vuotiaiden ryhmästä. Luonto, välittäminen ja leikki ovat osa toimipaikan arkea. Leikin kautta lapsen taidot kehittyvät monipuolisesti. Henkilöstölle on tärkeää, että he voivat tukea lapsen yksilöllistä kasvua, omatoimisuutta, kehitystä ja oppimista. Päiväkodissa autetaan lasta löytämään omia vahvuuksiaan ja luottamaan itseensä sekä ilmaisemaan itseään vapaasti. Päiväkodissa lapsella on turvallinen ja kannustava ilmapiiri, jossa hänellä on mahdollisuus kehittyä ja kasvaa. Päiväkotit on avoinna kello 6-18 ja tarpeen mukaan. (Hepopuisto 2020.)

Kilterin päiväkotit sijaitsee Länsi-Vantaalla ja se tarjoaa ympärivuorokautista hoitoa lapsille. Aukioloajat määräytyvät vanhempien ennalta ilmoittamien hoitovuorojen mukaan maanantaista sunnuntaihin. Päiväkodissa on kuusi ryhmää 1-5 -vuotiaille ja yksi esiopetusryhmä. Kilterin toiminta perustuu avoimeen kasvatuskumppanuuteen huoltajien kanssa, lasten itsetunnon ja sosiaalisten taitojen kehittämiseen sekä turvallisen kasvuympäristön luomiseen. Pedagogista toimintaa järjestetään myös iltaisin ja viikonloppuisin lasten vireystaso huomioon ottaen. (Kilterin päiväkotit 2020.)

Lehdokin päiväkotiki on Vantaan Tikkurilan keskustassa sijaitseva varhaiskasvatuksen yksikkö. Päiväkodissa on viihtyisät tilat neljälle lapsiryhmälle. Päiväkotiki on avoinna aamukuudesta ilta-kuuteen. Päiväkodin toiminta-ajatuksena on ”eväät elämän pituiselle lennolle”. Varhaiskasvattajat tekevät työtä kasvatusyhteisön turvallisen ja luottamuksellisen ilmapiirin puolesta. Päiväkotiki haluaa tarjota lapsille ja aikuisille mahdollisuuden kokea itsensä ryhmän ainutlaatuisena jäsenenä ja yksilönä. Päiväkodissa uskotaan, että sisällöltään monipuoliset toimintaedellytykset ja ikätason ja kehityksen huomiointi luovat hyvän pohjan koko elämän mittaiselle kasvun ja oppimisen tapahtumalle. (Lehdokin päiväkotiki 2020.)

4.2.1 Hepopuiston päiväkotiki

Hepopuiston päiväkotiki on määritellyt kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassaan kiusaamisen olevan jatkuvaa fyysistä tai psyykkistä loukkaamista. Kiusaamistilanteessa toisella on valta-asema toista kohtaan. Syrjiminen, huomiotta jättäminen, vähättely, hallitseminen tai manipulointi vastoin toisen tahtoa ovat kaikki kiusaamista eri muodoissa. (Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Hepopuiston päiväkotiki on kirjannut kiusaamisen puuttumisen ja ehkäisyn suunnitelmaansa keinoja, joiden avulla henkilöstö tunnistaa kiusaamisen ja pystyy huomaamaan, jos jotain syrjitään. Aikuisen tulee olla läsnä, opastaa, osallistua ja havainnoida lasten välistä vuorovaikutusta ja yhdessä toimimista. Hepopuiston päiväkodissa aikuinen toimii esimerkkinä ja omalla toiminnallaan ja käytöksellään muita kohtaan antaa lapsille mallia, miten toisia kohdellaan. Lisäksi aikuinen keskustelee sekä kuuntelee lasta ja antaa tämän kertoa vapaasti tunteistaan ja kokemuksistaan. (Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Päiväkodissa tuetaan lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia sekä pyritään lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoitteluun ja kehittymiseen pienryhmissä. Henkilöstö harjoittelee yhdessä lasten kanssa tunnistamaan ja ratkaisemaan erilaisia ristiriitoja, ja lapsia tuetaan erilaisten tunnetilojen käsittelyssä. Jos päiväkodissa esiintyy kiusaamis- ja väkivaltatilanteita, puhutaan niistä automaattisesti huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Kun ristiriitoja lasten välillä sovitellaan, lasten yksilölliset tarpeet otetaan huomioon ja keskitytään tilanteen läpikäymiseen. Lasten kanssa käydään yhdessä läpi, mitä tapahtui ja miksi sekä miten voidaan jatkossa toimia toisin. Työyhteisössä henkilöstö kohtelee toisiaan tasavertaisesti ja lapset sekä vanhemmat kohdataan ammattimaisesti. (Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Päiväkodissa kiusaamiseen puututaan välittömästi, eikä siihen suhtauduta vähätellen. Kiusaamistilanteissa huomioidaan jokaisen osapuolen näkemykset sekä kokemukset. Aikuisen läsnäolo kiusaamistilanteisiin puuttumisessa on erityisen tärkeää. Päiväkodissa lisätään sellaista

toimintaa, jossa lapsella on mahdollisuus saada onnistumisen kokemuksia. Lisäksi voidaan sopia myös erilaisia sääntöjä päiväkotiryhmien sisällä. (Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Hepopuiston päiväkotiryhmät päivittävät kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa vuosittain. Tammikuussa 2020 käydään tiimeittäin arviointi siitä, millaisia keinoja kiusaamisen ehkäisyssä on käytetty, onko kiusaamista tunnistettu ja onko sitä pystytty ehkäisemään. (Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

4.2.2 Kilterin päiväkotiryhmät

Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma on laadittu varhaiskasvatustalouden, varhaiskasvatussuunnitelman perusteita ja esiopetuksen suunnitelman perusteita noudattaen. Kilterin toimintayksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen toimintasuunnitelma päivitetään vuosittain. Se perustuu toimenpiteisiin, joilla puututaan sekä ehkäistään kiusaamista, häiriköintiä ja väkivaltaa. Toimintasuunnitelmaan on kirjattu keinot, kuinka päiväkodissa ehkäistään, puututaan ja seurataan kiusaamista sekä sitä, miten suunnitelman toteutumista arvioidaan ja päivitetään. (Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Kiusaamisen eri muotoihin puututaan heti. Kaikki fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen kiusaaminen on kiellettyä. Jokaisella lapsella on oikeus olla omassa päiväkodissa turvallisissa mielin. Toimintayksikkö on laatinut toimenpiteet, kuinka toimia erilaisissa tilanteissa (Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Kilterissä kiusaamisen ehkäisyn keinot näkyvät jokaisessa toiminnassa. Ryhmässä sovitaan yhteisiä pelisääntöjä pienryhmätoiminnan järjestämisessä sekä kasvattajien sensitiiviseen osallistuminen lasten leikeissä. Kasvattajan tehtävä on ohjata ja opettaa lapselle sosiaalisten taitojen ja tunnetaitojen kehittämistä sekä itsetunnon vahvistamista. Suunnitelmassa on tuotu esille, kuinka henkilöstön pedagogista sensitiivisyyttä kehitetään. Myönteinen vuorovaikutus toimintayksikössä on tuotu suunnitelmassa esille. (Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Kiusaamisen puuttumiseen ja seurantaan on luotu erikseen keinot, joita tulee noudattaa. On kirjattu konkreettisia keinoja siitä, miten kiusaamiseen puututaan. Lapsille opetetaan, miten itse selvitetään ristiriitatilanteita sekä positiivisella tavalla omien puolien pitämistä. Kiusattua tai kiusaajaa tuetaan ja mietitään mahdollisimman hienovarainen keino ilmaista näistä tilanteista vanhemmille. Henkilöstön yhteistyö vanhempien kanssa on kiusaamistilanteissa erityisen tärkeää. (Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Suunnitelmaa arvioidaan ja päivitetään vähintään kerran vuodessa. Tiimipalavereissa ja johtoryhmässä käsitellään suunnitelmaan kirjattuja asioita. Kiusaaminen ilmiönä on jatkuvasti tarkkailussa. Lapsiryhmien toimintasuunnitelmia tehdessä huomioidaan suunnitelmaan kirjatut asiat. (Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

4.2.3 Lehdokin päiväkotiki

Lehdokin päiväkodin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma pitää sisällään kiusaaminen ilmiönä ja sen tunnistaminen, kiusaamisen ehkäisyn keinot, kiusaamisen puuttumisen keinot ja seuranta sekä suunnitelman arviointi ja sen päivittäminen. Lehdokin päiväkodin toimintayksikön kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa on kirjattu kaikki ne toimenpiteet, joiden avulla ehkäistään ja puututaan kiusaamiseen, häirintään sekä väkivaltaan. Suunnitelma päivitetään vuosittain. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Suunnitelmassa on pohdittu sitä, miten tunnistetaan, jos joku lapsi tulee torjutuksi tai jää ulkopuoliseksi, on yksinäinen tai jää häntä pilkataan. Lisäksi on pohdittu, miten henkilöstö huomaa, jos ryhmä on emotionaalisesti turvaton sekä miten tunnistetaan lapsissa erilaisia rooleja. Suunnitelmassa on pohdittu myös, miten positiivinen ja kannustava ilmapiiri näkyy ryhmässä sekä miten leikin havainnointi ja ohjaaminen auttavat ehkäisemään kiusaamista. Toimintayksikkö on kirjannut suunnitelmaan toimenpiteet, miten näitä askarruttavia asioita voidaan ratkaista. Päiväkodin kasvattajien vastuulla on olla kiinnostuneita ja tietoisia lasten hyvinvoinnista sekä olla lasten saatavilla ja läsnä. Henkilöstö havainnoi päivittäin sanalliset ja sanattomat viestit ja eleet. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Henkilöstön tehtävänä on antaa omalla toiminnallaan esimerkkiä onnistuneista vuorovaikutustilanteista. Päiväkodissa on huomioitu ryhmien psyykinen ja sosiaalinen toimintaympäristö siten, että henkilöstöllä on herkkyys ja mahdollisuus kuunnella lasta. Lapselle tulee antaa mahdollisuus puhua tunteistaan, peloistaan ja tuntemuksistaan. Henkilöstön tulee myös ymmärtää se, ettei lapsi oli lähtökohtaisesti ilkeä, vaan hänellä voi olla vaikeuksia viestittää omasta pahoinvoinnistaan muille. Henkilöstön tehtävänä on luoda toimintayksiköstä turvallinen. Henkilöstön vastuulla on myös toimia niin sanottuna siltana lasten välillä, jolloin aikuinen luo mahdollisuuden lapsille uusien kaverisuhteiden rakentuminen ja pääsy yhdeksi ryhmän jäseneksi. Ryhmässä aikuisen vastuulla on se, että lapsi pystyy ilmaisemaan itseään. Henkilöstön tulee myös ymmärtää yhteisten pelisääntöjen ja pedagogiikan merkitys lapsen hyvinvointia tukevana tekijänä. Päiväkodissa erilaisuutta pidetään rikkautena ja sille annetaan tilaa. Kaikki ovat vapaita tekemään virheitä ilman tuomitsemista. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Kiusaamisen ehkäisyn keinojen avulla pyritään ennakoimaan kiusaamistilanteita ja niihin johtavia tilanteita. Toimintayksikkö pyrkii ehkäisemään kiusaamista eri toimenpiteillä. Ensinnäkin toimintakauden alkaessa varataan riittävästi aikaa siihen, että tutustutaan, ryhmäydytään ja lisätään yhteenkuuluvuuden tunnetta. Lisäksi käydään yhteisesti ryhmän säännöt läpi. Eri-laisten pedagogisten toimintatapojen avulla vahvistetaan myös lasten osallisuuden, turvallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Päiväkodissa pidetään tärkeänä, että tilanteita ennakoidaan, tunteita nimetään ja arki on selkeä. Lisäksi aikuiset ovat leikeissä aktiivisesti mukana. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Lehdokin päiväkodissa kehitetään lasten myötätuntoa ja tarkastellaan erilaisia ilmiöitä esimerkiksi draamatoiminnan kautta. Päiväkodissa harjoitellaan yhdessä erilaisista tilanteista selviytymistä keskustelemalla sekä leikin kautta. Yhteisen keskustelun katsotaan lisäävän yhteistä arvomaailmaa. Lehdokin päiväkodin henkilöstö on sitoutunut toimimaan yhteisten pelisääntöjen mukaan ja se on avain positiiviseen, kannustavaan ja työhyvinvointia tukevaan ilmapiiriin. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Lehdokin päiväkodissa kasvattajilla on vastuu puuttua heti kaikkiin kiusaamistilanteisiin. Tarpeeksi kattava havainnointi ja aito läsnäolo kaikissa tilanteissa on tärkeää. Kasvattajan on aina oltava lapselle saatavilla ja läsnä. Kasvattajan tulee huolehtia siitä, että kaikki kiusaamistilanteet käsitellään perusteellisesti. Kiusaamistilanteiden selvittämisessä tulee huomioida, ettei kiusaajaa syyllistetä ja kiusaamistilanteissa kaikki ovat ”uhreja” ja tarvitsevat rakastavaa tukea. Kasvattajan tulee myös antaa jokaiselle osalliselle mahdollisuus kertoa oma näkemys ja omat tunteensa kyseisistä tilanteista. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

Lehdokin päiväkotariivoi kiusaamisen ennaltaehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa tarpeen vaatiessa, mutta vähintään kaksi kertaa vuodessa. Tiimien jäsenien tulee seurata suunnitelman toteutumista ja pohtia onnistuuko se konkreettisesti. (Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019.)

4.3 Kiusaamiseen puuttuminen

Kiusaamisen ehkäisy ja siihen puuttuminen ovat merkittäviä laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutumisen kannalta. Pienten lasten kiusaamiseen puuttumisessa on positiiviset vaikutukset lapsen hyvinvoinnille. (Stoor-Grenner 2010, 44.)

Kiusaamiseen puuttumisen edellytyksenä ovat kiusaamistilanteiden huomaaminen ja tunnistaminen. Kouluikäisten lasten kiusaamiseen puuttumisessa haastavaa on se, ettei opettaja pysty huomaamaan epäsuoraa kiusaamista ja oppilaat harvemmin kertovat siitä. Pienet lapset puolestaan kertovat avoimemmin niin positiivisista kuin negatiivisistakin tunteistaan aikuiselle.

Lapsia tulisikin kannustaa kertomaan mieltä painavista asioista ja aikuisen pitäisi pystyä kuuntelemaan tarkkaavaisesti, mitä lapsi kertoo. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 18.)

Yhtenä tärkeänä osana kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa on kirjata ylös, miten kiusaamistilanteisiin puututaan johdonmukaisesti. On todettu, että kiusaamiseen puuttuminen pienten lasten parissa on helpompaa kuin esimerkiksi kouluikäisten lasten kiusaamiseen. Useimmiten pienten lasten kiusaamisessa harvemmin esiintyy minkäänlaisia rooleja, sillä kiusaaminen ei ole jatkunut vuosia. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 19-20.)

Kiusaamistilanteisiin puuttuminen on tärkeää niin kouluissa kuin päiväkodeissakin. Koulussa esiintyvään kiusaamiseen katsotaan olevan helpompi puuttua, sillä kiusaamisen selvittäessä opettaja aloittaa systemaattisen työskentelyn kiusaamisen loppumisen suhteen. Päiväkodeissa puolestaan kiusaamiseen puuttuminen nähdään eri tavalla, sillä se on laajempi kokonaisuus. Päiväkodeissa kiusaamisen ehkäisy on osa kiusaamiseen puuttumista ja toisinpäin. Esimerkiksi aikuisen huomattaessa lapsen uhkailevan toisia lapsia, aikuisen tulee suhtautua tilanteeseen vakavasti. Näin ollen lapsi ymmärtää sen, ettei toiminta ole hyväksyttävää. Repon tutkimuksen mukaan pienten lasten parissa kiusaamistilanteeseen puuttuminen on usein lopettanut kiusaamisen. Tällaisissa tilanteissa on hyvin vaikeaa tunnistaa sitä, oliko se kiusaamiseen puuttumista vai kiusaamisen ennaltaehkäisyä. (Repo 2013, 199.)

Kiusaamista tulee ennaltaehkäistä, mutta jos huomaa kiusaamista siihen tulee puuttua välittömästi. Lapset saattavat usein nähdä kiusaamistilanteet eri tavalla, kuin toinen osapuoli. Tämä tekee tilanteista hyvin monimutkaisia. Lapset syyttelevät toisiaan ja aikuisen tulee tehdä oikea päätös riidanselvitystilanteissa. Tilanteen hoitaa aina se aikuinen, joka on havainnut asian. Tarvittaessa voidaan ottaa mukaan muitakin aikuisia. Keskustelutilanteissa tulee kuulla jokaista lasta ja kaikilla on oikeus kertoa oma mielipiteensä, kuinka tilanne on edennyt. Jokaiselle lapselle tulee luoda turvallinen ilmapiiri kertoa tapahtuneesta. Riitatilanteen vakavuudesta riippuen ei aina riitä, että pyydetään anteeksi ja palataan leikkeihin, vaan tilanteet voivat vaatia pidempää käsittelyä. (Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen koulussa 2019.)

Päiväkodeissa jokainen ristiriitatilanne sekä kiusaamistilanne on erilainen, joten on vaikeaa laatia selviä ohjeita ja ratkaisumalleja, jotka sopisivat kaikkiin kiusaamistilanteisiin. Tämä selittää sen, miksi kiusaamisen puuttumisen keinot poikkeavat toisistaan tilanteen mukaan ja tilanteisiin vaikuttavat monet eri seikat, kuten ryhmän muut lapset ja heidän vuorovaikutuksensa keskenään. Jotta kiusaamistilanteisiin pystytään päiväkodissa puuttumaan oikealla tavalla, vaatii se aikuiselta lasten tuntemista, tilanteen havainnointia ja sensitiivisyyttä. (Repo 2015, 200.)

Kiusaamisen puuttumisen kolme tärkeää huomioitavaa asiaa ovat nopeus, keskittyminen ja seuranta. Kertaluontoinen tilanne on helpompi ratkaista, kuin pitkään kestänyt kiusaaminen.

Kun aikuinen havaitsee ja puuttuu tilanteeseen nopeasti saattaa tilanne jäädä kertaluontoiseksi. Tilanteisiin tulee keskittyä ja aikuisen tulee panostaa tilanteeseen. (Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen koulussa 2019.)

Kiusaamisen puuttumisen edellytys on se, että aikuisella on käsitys siitä, mitä ryhmän sisällä tapahtuu. Aikuisen on syytä tunnistaa kiusaamistilanteita. Etenkin epäsuorasta kiusaamisesta lasten on hyvin vaikeaa pukea sanoihin omia tuntemuksiaan ja tämä edellyttää aikuiselta aitoa läsnäoloa, lapsen kuuntelua sekä tilanteiden havainnointia. Aikuisen läsnäolon puuttuessa voi helposti jäädä epäsuorat kiusaamistilanteet huomioimatta. Aikuisen vastuulla on luoda ryhmän sisälle sellainen ilmapiiri, jossa vallitsee luottamus. Tällöin lapset uskaltavat ja haluavat kertoa heihin kohdistuvasta kiusaamisesta. Repo nimesi hyviä keinoja, miten kiusaamisen voi päiväkodeissa huomata: havainnointi, keskustelut lasten kanssa, ryhmädynamiikasta kysely, lasten rohkeus kertoa tilanteista, vanhempien kanssa yhteistyö sekä läsnäolo ja keskittyminen lapsiin. Myös seuranta pienten lasten kiusaamisen puuttumisessa on merkittävää. Kiusaamistilanteen ei saa antaa jatkua, vaan niiden loppumista seurataan. Verrattuna koulukiusaamiseen päiväkodissa kiusaaminen loppuu useimmiten, kun siihen puututaan. Pienten lasten parissa seuranta tarkoittaa lapsen seuranta tarkasti ja siihen kiinnitetään systemaattisesti huomiota. Repo suosittelee, että jokaiselle lapselle nimettäisiin oma aikuinen, joka varmistaa sen, että kiusaamisen vastainen työ onnistuu ja etenee sovitusti. (Repo 2013, 203.)

Myös Kirves ja Stoor-Grenner (2011, 21) mainitsevat kiusaamistilanteiden johdonmukaisen seurannan tärkeyden. Seuranta on hyvä tehdä kirjallisesti, jolloin siitä jää dokumentti esimerkiksi vanhemmille. Seurannan dokumenttia tehdessä voidaan varmistaa lapsilta ja vanhemmilta, onko kiusaaminen loppunut, ja mitä he ajattelevat tilanteesta. Seurannassa tulee suunnitella seurannan pituus, tiheys ja kuka siitä vastaa. Jos päiväkodin aikuisten keinot kiusaamisen loppumiseen ei riitä, on syytä konsultoida erityislastentarhanopettajaa tai muuta kunnassa toimivaa erityistyöntekijää.

4.4 Lasten leikin havainnointi, ohjaaminen ja leikkiin osallistuminen

Leikin kautta lapsi oppii ja kehittyy. Leikin katsotaan edistävän lapsen hyvinvointia. Leikki ei kuitenkaan ole lapselle tietoisesti oppimista, vaan tapa olla ja hahmottaa maailmaa. Leikkiesään lapsi saa uusia kokemuksia, jotka herättävät uteliaisuutta ja kiinnostusta. Henkilöstöllä on vastuu turvata leikin edellytykset, ohjata leikkiä ja huolehtia, että jokainen lapsi saa olla osallisena leikissä omien taitojensa mukaisesti. Lasten leikkiä tulee edistää suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Samalla leikin kehittymistä tulee tukea ulkopuolelta ohjaten tai mukana leikkien. Henkilöstön läsnäolo tukee lasten keskeistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitojen syntymistä. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018, 39.)

Lasten havainnointi on tehokas menetelmä huomata kiusaamistilanteet. Lisäksi lasten välisiä vuorovaikutustilanteita voi tarkastella tarkemmin, jolloin on mahdollista puuttua kiusaamistilanteiden syntyyn. Yksi kiusaamista ehkäisevä tärkeä tekijä on leikki. Pienten lasten tapa kiusata on leikistä poissulkeminen. Tällaiset tilanteet nousevat esiin silloin, kun lapset valitsevat leikkiveria. Leikkikaverin valintatilanteissa lapset käyttävät valtaa ja manipuloivat ryhmän sosiaalisia suhteita. Pienetkin lapset keksivät tapoja, joilla he voivat kiristää ja uhkailla leikkikavereitaan. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 32-34.)

Leikin sisällä tapahtuva kiusaaminen näkyy esimerkiksi siten, että yhdelle lapsista ei anneta todellista mahdollisuutta leikkiin muuttamalla leikin sääntöjä tai jättämällä yksi lapsi jatkuvasti ulkopuoliseksi leikistä. Leikin sisällä voi tapahtua myös alistamista. Tällaisissa tilanteissa korostuu aikuisen havainnoinnin merkitys. Varhaiskasvatuksessa aikuisen on helpompaa havaita epäsuoraa kiusaamista, sillä aikuinen havainnoi lasten välisiä vuorovaikutustilanteita. Havainnoinnin avulla aikuinen saa paljon tietoa lasten sosiaalisista suhteista ja ryhmän dynamiikasta. Havainnoinnin avulla saadaan kerättyä tietoa vanhemmille. Tämä helpottaa keskustelua vanhempien kanssa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 32-34.)

Leikin avulla lapsi opettelee käsittelemään erilaisia tunteitaan, joka auttaa vahvistamaan omaa itsetuntoa ja minäkuvaa. Aikuiset kannustavat lapsia leikin muodossa tuomaan tunteet esille ja heidän läsnäolonsa mahdollistaa havainnoinnin ja pedagogisen hyödyn. Osalle lapsista leikkiin liittyminen saattaa olla hankalaa. Lapselle saattaa syntyä tilanne, jossa kaikki eivät pääse leikkiin mukaan. Tällöin aikuisen havainnointi ja tilanteenlukutaito ovat olennaisessa asemassa. Aikuisen tehtävänä on tukea ja ohjata lapsia pääsemään osalliseksi jotakin leikkiä, jolloin pystytään välttämään yksittäisen lapsen syrjintä. (Haapsalo, Kirkkopelto & Repo 2016, 48.)

Varhaiskasvatuksessa kiusaamista voidaan ehkäistä ohjaamalla ja osallistamalla leikkeihin. Aikuisen osallistuessa leikkiin hän pääsee vaikuttamaan roolien valintaan ja varmistamaan sen, että jokainen lapsi saa vuorollaan mieleisen roolin ja pääsee vaikuttamaan leikin kulkuun. Leikkiin osallistumisen myötä aikuisella on mahdollisuus tukea niitä lapsia, joiden leikkimisen taidot ovat syystä tai toisesta heikommat. Lapset tykkäävät siitä, että aikuinen osallistuu leikkiin. Aikuinen voi leikkiin osallistumalla tukea lasten vertais- ja ystävyyssuhteita sekä vahvistaa niiden jatkuvuutta. Tasavertaiset ystävyyssuhteet ja niiden luominen ovat tärkeimpiä keinoja ehkäistä kiusaamista varhaiskasvatuksessa. Lisäksi on hyvä huomioida, ettei ikäkausiin sidotut ryhmän vaihdot ole haitaksi lapsen ystävyyssuhteille. On tärkeää, että lasten ystävyyssuhteita tuetaan ja niitä on mahdollisuus harjoittaa päiväkodissa. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 32-34.)

4.5 Turvallinen ilmapiiri

Turvallinen ryhmä on paikka, jossa lapsella on hyvä olla. Ryhmän ollessa lapselle turvallinen lapsi uskaltaa ilmaista mielipiteitään sekä kertoa mieltä painavista asioista. Ilmapiirin ollessa lämmin ja myönteisiä tunteita vahvistava, se ehkäisee kiusaamista ja samalla tukee lapsen itsetuntoa. (Mielenlukutaitoa 2016, 16.) Yhtenä kiusaamista ehkäisevänä tekijänä on turvallinen ilmapiiri ryhmän sisällä. Sen luomisen lähtökohtana ovat työyhteisössä vallitsevat suhteet ja työilmapiiri. Turvallinen ja luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistavat myönteisen yhteistoiminnan ryhmän sisällä. Jokaisen lapsen tulee kokea, että häntä arvostetaan ja kunnioitetaan. On tärkeää, että lapset voivat luottaa aikuisen läsnäoloon. Päiväkodin aikuisilla on vastuu, että ryhmän sisällä kaikki ovat tietoisia, mikä on sallittua ja mikä ei. Aikuisten tulee viestiä selkeästi, etteivät he hyväksy kiusaamista ja loukkaavaa käytöstä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 23.)

Repo mainitsee teoksessaan ”Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy” (2013, 122- 127) turvallisen ilmapiirin tärkeydestä osana kiusaamisen ehkäisyä. Lapset tarvitsevat positiivisen kokemuksen muiden lasten kanssa toimimisesta ja vuorovaikutuksesta. Tämä edellyttää, että ryhmän sisällä vallitsee emotionaalisesti turvallinen ilmapiiri. Lapsiryhmän ollessa turvallinen konflikteja syntyy huomattavasti vähemmän, kuin turvattoman ilmapiirin omaavassa lapsiryhmässä.

4.6 Kasvatus

Kiusaamista ehkäisevän työn pohjana voidaan pitää tapa- ja moraalikasvatusta. Tapakasvatuksen myötä lapsi oppii kunnioittamaan toisia ihmisiä, miten toiselle saa puhua ja kuinka tulee käyttäytyä ilman, että toinen loukkaantuu. Aikuisen malli ja esimerkki ovat merkittäviä, koska lapsi omaksuu tapoja ja sääntöjä aikuisilta. Tämän vuoksi aikuisten välinen keskinäinen kunnioitus ovat tärkeitä. Kiitettävät käytöstavat avaavat sosiaalisia mahdollisuuksia lapsille. Kun lapsen lähellä on hyvä olla, lapsi saa myös ystäviä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 35.)

Päiväkodin aikuisten on tärkeää opettaa lapsille tunnistamaan oikea ja väärä sekä käsittelemään konflikteja keskustelemalla. Aikuisen väheksyminen tai vitsailu kiusaamistilanteesta voi johtaa, ettei lapsi uskalla enää kertoa kiusaamisesta. Aikuisten tulee ottaa jokainen tilanne vakavasti ja pohtia omaa reaktiota ja ulosantia lasten edessä. Lapsille on hyvä opettaa itse selvittämään konflikti tilanteita. Aikuisen tuki ja ohjaus ovat kuitenkin tärkeitä, koska lapsi ei välttämättä hallitse tarvittavia taitoja. Kiusaamistilanteisiin tulee kuitenkin puuttua, eikä vastuuta voi jättää lapsille. Puuttumatta jättäminen voi johtaa vakavampaan kiusaamiseen sekä lapsi saattaa turtua tilanteeseen, että häntä aina kiusataan. (Cantell 2010, 109-113.)

Jo 1-3 vuoden iässä lapsi alkaa sisäistämään moraalisia ja eettisiä kysymyksiä, mikä tarkoittaa, että lapselle voidaan alkaa opettamaan moraalisia ja eettisiä arvoja. Kiusaamisen ehkäisyn yhtenä pohjana pidetään empatiakykyä. Lapsen moraalien opettamisessa ja kehittämisessä aikuisella on merkittävä rooli. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 35.)

Anteeksi pyytäminen on yksi tapa, joka on haluttu opettaa lapsille jo nuoresta pitäen. Anteeksipyynnön tulee osaksi lasta silloin, kun lapsen moraalien kehitys on alkanut. Tällöin lapsi oppii anteeksipyynnön merkityksen ja hän osaa osoittaa aitoa katumusta. Repo näkee anteeksipyynnön osana hyviä tapoja ja katsoo sen lohduttavan myös uhria. Olisi kuitenkin merkittävää, ettei anteeksipyynnön perustu aina pakottamiseen. (Repo 2011, 175-176.) Lapset tarvitsevat aikaa pettymysten ja suuttumusten käsittelyyn. Aikuisen tulee kuitenkin ohjata lapsi pyytämään anteeksi ja opettamaan anteeksipyynnön tärkeys. Konfliktitilanteiden selvittäminen ja lopussa anteeksipyynnön on lapselle merkki, että asian voi pyyhkiä mielestä pois ja jatkaa eteenpäin. Aikuisen tulee varmistaa, että lapsi tietää, mistä pyytää anteeksi. Samalla aikuinen huolehtii, että molemmat osapuolet ovat hyväksyneet anteeksipyynnön ja ovat valmiita unohtamaan tapahtuneen. (Cantell 2010, 25-26.)

4.7 Sensitiivinen aikuinen

Yhtenä keskeisenä kiusaamisen ehkäisyn keinona on aikuisen sensitiivisyys. Siinä aikuisen ja lapsen välille muodostuu lämmin ja kunnioittava suhde. Sensitiivinen aikuinen osaa havaita lapsen viestit ja vastata niihin lapselle mieluisalla tavalla. Näin aikuinen antaa lapselle tuen toimia lähikehityksen vyöhykkeellä ja lapsi saa yksilöllistä tukea. Tämä auttaa lasta paneutumaan oppimiseen sekä etsimään ratkaisuja yhdessä lasten ja aikuisten kanssa. Kiusaamisen ehkäisyssä yhteinen tavoite on yksittäisen sekä koko lapsiryhmän hyvinvointi. (Repo 2013, 99.)

Sensitiivinen aikuinen havaitsee lapsen aloitteita, reaktioita sekä vastaa lapsen tarpeisiin toimintaa tukevalla tavalla. Aikuinen tukee jokaista ryhmän lasta sekä ryhmän toimintaa. Aikuinen huolehtii, ettei kukaan jää ulkopuoliseksi. Sensitiivinen aikuinen vastaa lapsen eri tunnetiloihin kunnioittavasti, eikä asetu lapsen yläpuolelle. (Mäkelä 2020.)

Lapset tarvitsevat paljon kokemusta myönteisestä vuorovaikutuksesta muiden ihmisten parissa. Kasvattajan vastuulla on saada aikaan myönteinen ilmapiiri, mutta asia tulisi kuitenkin nähdä myös laajemmin. Tällöin vastuu olisi jokaisella aikuisella eikä pelkästään varhaiskasvatuksen henkilöstöllä. (Repo 2013, 99.)

4.8 Vanhempien rooli kiusaamisen ehkäisyssä

Vanhemmilla on merkittävä rooli kiusaamista ehkäisevässä työssä. Vanhempien on tärkeää olla tietoisia siitä, mitä lapsiryhmän sisällä tapahtuu. Päiväkodin aikuisten tulee kertoa van-

hemmille, jos lapsiryhmän sisällä esiintyy kiusaamista ja vanhempien on hyvä tietää, millainen asema heidän lapsellaan on ryhmässä. Vanhempia tulee sitouttaa ja osallistaa kiusaamista ehkäisevään työhön. (Repo 2013, 205.)

Vanhemmat tarvitsevat tietoa kiusaamisilmiöstä. Vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta voidaan lisätä esimerkiksi vanhempainilloissa. Vanhemmille on hyvä mainita niistä pulmista, jotka liittyvät kiusaamisen termiin pienten lasten keskuudessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaa laatiessa on merkittävää huomioida vanhempien rooli ja osuus. Näin ollen pystytään varmistamaan, että päiväkodin ja vanhempien välillä vallitsee samanlaiset arvot koskien kiusaamista ja sen ehkäisyä. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 46-47.)

Kiusaamisen ehkäisyn kannalta on tärkeää, että vanhemmat saavat tietoa päiväkodin arvoista, ryhmäsäännöistä ja menetelmistä, joiden avulla lasten kaverisuhteita tuetaan. Kasvatuskumppanuuden ollessa hyvä, vanhempien on helpompaa osallistua yhteisten käytäntöjen sopimiseen. Näin voidaan kehittää vieläkin tehokkaammin lasten kaverisuhteita ja välttää, ettei lapsi jää ulkopuoliseksi. (Mielenlukutaitoa 2016, 30.)

5 Opinnäytetyön tarkoitus

Opinnäytetyömme lähti liikkeelle Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksen kehittämispäälliköltä. Saimme häneltä ajatuksen tutkia, miten Vantaan varhaiskasvatyüksiköissä toteutuu kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet käytännössä osana lapsiryhmän arkea. Opinnäytetyömme tarkoituksena oli selvittää, miten kiusaamisen ennaltaehkäisy toteutuu eri varhaiskasvatyüksiköissä ympäri Vantaata. Tavoitteena opinnäytetyössämme on selvittää, toteutuuko varhaiskasvatyüksessä kiusaamisen ennaltaehkäisy ja millaisia menetelmiä ja keinoja sen ehkäisyyn käytetään. Lisäksi voimme peilata sitä, miten toimintayksiköiden kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmaan kirjatut asiat näkyvät käytännössä varhaiskasvatyüksen arjen pedagogisessa toiminnassa.

Opinnäytetyömme tutkimuskysymykset ovat:

1. Toteutuvatko kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet varhaiskasvatyüksen arjessa?
2. Millaisia keinoja ja menetelmiä varhaiskasvatyüksessä käytetään kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen?

Opinnäytetyössä yhteistyökumppaneinamme toimi Vantaan varhaiskasvatyüksen kolme päiväkotia; Hepopuiston päiväkoti, Kilterin päiväkoti ja Lehdokin päiväkoti. Yhteistyökumppanimme valikoituivat eri puolilta Vantaata. Halusimme selvittää, onko päiväkotien välillä eroja sen suhteen, miten kiusaamisen ennaltaehkäisy käytännössä toteutuu päiväkotiryhmän arjessa. Halusimme nähdä, miten eri puolilla Vantaata kiusaamisen ennaltaehkäisyn tärkeys korostuu.

Syy, miksi nämä kolme päiväkotia valikoitui, koska he osoittivat kiinnostuksena ja halukkuutensa olla osana meidän opinnäytetyötämme, vastaamalla sähköpostitse tekemiimme yhteistyökumppanuus pyyntöihimme.

6 Opinnäytetyönmenetelmät

Opinnäytetyömme on tutkielma, joka on toteutettu laadullista tutkimusmenetelmää hyödyntäen. Aineiston opinnäytetyöhömmme keräsimme syvähaastattelun avulla, ja haastattelut tehtiin kahdelle Vantaan päiväkotien opettajalle ja yhdelle erityislastentarhanopettajalle. Aineiston analyysimenetelmäksi valikoitui aineistolähtöinen sisällönanalyysi.

6.1 Kvalitatiivinen tutkimus

Toteutimme opinnäytetyömme laadullisena eli kvalitatiivisena tutkimuksena. Opinnäytetyösämme tutkimme, kuinka kiusaamisen ennaltaehkäisy toteutuu päiväkotiryhmien arjessa ja millaisia pedagogisia menetelmiä kiusaamisen ehkäisyyn hyödynnetään. Tämän vuoksi menetelmäksi soveltui parhaiten laadullinen tutkimus, jonka teimme kolmessa eri päiväkodissa.

Laadullisessa tutkimuksessa voi käyttää lomakehaastattelua, teemahaastattelua tai syvähaastattelua, niiden avulla onnistutaan tutkimaan erilaisia ilmiöitä ja saamaan vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-88). Laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus on yksi tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus. Siinä pyritään ymmärtämään kohteen ominaisuuksia, laatua ja merkitystä kokonaisvaltaisesti. (Laadullinen tutkimus 2020.) Laadullisessa tutkimuksessa tutkimuksia analysoidaan ja havainnoidaan. Kaikki analysoinnit tulee olla selitettävissä olevan tulokinnan puitteissa. (Alasuutari 2007.)

Laadulliselle tutkimukselle on tyypillistä empiirisen analysoinnin tapa tarkastella havaintoaineistoa ja kommentoida sitä. Laadullisessa analyysissä koottua aineistoa tarkastellaan kokonaisuutena, eikä tilastolliset todennäköisyydet tutkimuksessa riitä. Laadullisen analyysin voidaan katsoa koostuvan kahdesta eri vaiheesta, joita ovat havaintojen pelkistäminen ja arvioituksen ratkaiseminen. (Alasuutari 1999, 38-39.) Laadullisessa tutkimuksessa erilaisia aineistonkeruumenetelmiä ovat usein haastattelu, kysely, havainnointi sekä dokumenteista koottu tieto. Haastattelua pidetään kyselyä parempana ja joustavampana, sillä haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymyksiä ja oikaista väärinymmärryksiä sekä käydä keskustelua haastateltavan kanssa. Haastattelulla pyritään saamaan mahdollisimman paljon tietoa halutusta aiheesta. Haastattelukysymykset on hyvä antaa haastateltavalle aikaisemmin, jotta niihin on mahdollista tutustua ja on aikaa miettiä vastauksia. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-88.)

6.2 Aineistonkeruumenetelmä

Aineistonkeruumenetelmänä käytimme syvähaastattelua, jolla tarkoitetaan luottamuksellista, rohkaisevaa, avointa sekä syvällistä keskustelua valitusta teemasta ja teemaan liittyvistä asioista (Haastattelut 2020.) Syvähaastattelun avulla haastattelimme kahta Vantaalla sijaitsevan päiväkodin lastentarhanopettajaa sekä yhtä erityislastentarhanopettajaa siitä, miten heidän päiväkotiryhmässään toteutuu kiusaamisen ehkäisyn toimenpiteet käytännössä ja miten kyseinen toiminta on huomioitu lapsiryhmän arjessa.

Syvähaastattelu on haastattelumenetelmä, jonka avulla pääsee syvällisempään tietoon kuin strukturoiduissa haastatteluissa. Syvähaastattelulle on ominaista vapaamuotoinen vuorovaikutus ja syvemmät sosiaaliset kontaktit. Menetelmä sopii muun muassa menneisyyden tapahtumien, heikosti tiedostettujen seikkojen ja arkojen asioiden tarkasteluun. Syvähaastattelun voidaan katsoa muistuttavan keskusteluhaastattelua, jossa tiedon vaihto ja keskustelu on spontaania. (Aaltola & Valli 2001, 43-44.)

Syvähaastattelun kysymykset ovat avoimia ja keskusteluaiheen ilmiö on määritelty. Pelkillä avoimilla kysymyksillä ei onnistuta saamaan syvähaastattelua, vaan haastattelijan tulee saada syventäviä vastauksia. Haastattelukysymyksillä pyritään saamaan mahdollisimman perusteellista tietoa ja usein syvähaastatteluissa käytetäänkin vain paria haastateltavaa tai vain yhtä. Haastattelun sisältö koostuu tutkimuksen tarkoitukseen, ongelmanasetteluun tai tutkimustehävään. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 83-88.) Syvähaastattelussa haastattelijalla harvemmin on etukäteen tehtyä kysymyksiä tai suunniteltua kysymyksien esittämisjärjestystä. Haastattelun ollessa strukturoimaton haastateltavan on helpompi keskustella asioista, jotka ovat hänelle tärkeitä. Syvähaastattelussa käsitellään tiettyä aihetta, mutta kaikkien haastateltavien kanssa kaikkia haastattelun teemoja ei välttämättä käydä läpi. Haastattelun katsotaan loppuvan silloin, kun haastateltava on haastattelijan mukaan kertonut kaiken olennaisen. Syvähaastattelun valinta tutkimusmenetelmäksi on hyvä silloin, kun halutaan selvittää jotain rajattua ja yksittäistä tietoa tutkimukseen. (Aaltola & Valli 2001, 43-44.)

Opinnäytetyössämme syvähaastattelu toimi hyvänä haastattelumenetelmänä, koska halusimme selvittää haastateltavilta henkilöiltä, miten heidän päiväkotiryhmässään puututaan ja ennaltaehkäistään kiusaamista käytännössä. Uskomme, että haastateltavien oli helpompi kertoa heidän toimenpiteistään avoimesti ja keskittyä heidän ryhmänsä sisällä oleviin tärkeisiin asioihin koskien kiusaamisen ennaltaehkäisyä ja siihen puuttumista. Lisäksi jokaisella haastateltavalla on omanlaisensa näkemys ja kokemus kiusaamisesta sekä eri päiväkodeissa kiusaamista saatetaan ehkäistä eri keinoin, jolloin haastatteluissa kaikki asiat eivät painottunut täysin samoihin asioihin. Strukturoitu haastattelu ei välttämättä olisi antanut yhtä paljon informaatiota opinnäytetyöhömmme. Lisäksi mielestämme spontaani ja avoin haastattelu loi parem-

mat valmiudet avoimelle ja hyvälle keskustelulle. Syvähaastatteluita ennen lähetimme haastateltaville teemat, joista tulemme keskustelemaan. Näin myös he pystyivät omalta osaltaan valmistautumaan tähän. Toteutimme syvähaastattelut huhtikuussa 2020 puhelimitse Suomen koronavirusepidemian takia. Koimme, että saimme syvähaastatteluiden avulla tiedon siitä, miten kiusaamisen ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa. Haastattelut olivat yksilöhaastatteluja.

6.3 Aineiston analyysimenetelmä

Aineiston analyysimenetelmänä käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, jossa aineisto ohjaa analyysin tekoa. (Leinonen 2018). Laadullisessa aineiston analyysissä tärkeänä tarkoituksena on saada lisää informaatiota tekstiin kadottamatta tekstin mielekkyyttä. Aineisto saattaa usein olla hajanaista ja vaikealukuista, näin saadaan selkeämpi kokonaisuus, josta voidaan tehdä luotettavia päätöksiä tutkittavasta asiasta. Sisällönanalyysin avulla pyritään saamaan tutkittavasta asiasta keskiö tiivistetyssä muodossa sekä saamaan sanallinen vastaus tutkittavasta ilmiöstä. Analyysimenetelmän avulla voidaan kuitenkin saada vain vastaus johtopäätösten tekoa varten eli analyysi ei ole täysin oikeaa fakta tietoa. Sisällönanalyysiä voi käyttää myös täysin strukturoimattomaan tekstiin esimerkiksi kirjoihin, artikkeleihin, haastatteluihin tai puheisiin. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121-122.)

Sisällön erittely ja sisällönanalyysi sekoitetaan usein toisiinsa ja ajatellaan, että ne tarkoittavat samaa asiaa. Tosiasia on, että ne tarkoittavat kahta eri asiaa: sisällön erittely on dokumenttien analyysiä, missä tekstin sisältö on kuvailtu kvantitatiivisesti ja sisällönanalyysissä kuvaillaan dokumentin sisältö sanallisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 105-106.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on monenlaisia vaiheita. Olemme opinnäytetyössämme käyttäneet redusointia, klusterointia ja abstrahointia. Ensimmäinen vaihe on aineiston pelkistäminen, jota kutsutaan redusoinniksi. Redusointivaiheessa aineistosta etsitään tutkimuksen kannalta oleellisia kohtia ja niitä merkitään eri keinoin. Merkityt kohdat kirjoitetaan pelkistämällä selkeämpään muotoon. (Leinonen 2018.) Aineiston käsittelyssä aluksi aineisto pilkotaan osiin, jonka jälkeen aineisto kootaan loogiseksi kokonaisuudeksi. Tämä perustuu loogiseen päätelyyn sekä tulkintaan. Tekstiä analysoidaan laadullisessa aineistossa kaikissa vaiheissa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108.)

Opinnäytetyössämme aloitimme redusointivaiheen haastatteluiden litteroinnin jälkeen. Kirjoitimme jokaisen äänittämämme haastattelut tarkasti, kuitenkin jättämällä pois toistot ja turhat täytesanat. Aloimme käydä aineistoa huolellisesti läpi. Keräsimme tekstistämme tutkimuksen kannalta tärkeitä kommentteja ja tiivistimme niitä selkeämpään muotoon. Pelkistämisen avulla saimme aineistostamme selkeämmän kokonaisuuden. Redusointivaiheen jälkeen siirryimme klusterointiin eli ryhmittelyvaiheeseen. Klusteroinnissa pelkistetyt asiat ryhmitte-

tään siten, että samaa tarkoittavat asiat liitetään oman otsikon alle (Leinonen 2018). Opinnäytetyömme klusteroinnin vaiheessa keräsimme samaa asiaa tarkoittavat teemat yhteen ja nimesimme näiden mukaan alaluokat. Yhdistimme samaa teemaa olevat alaluokat, joista saimme koottua yläluokat. Viimeinen vaihe aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä on abstrahointi eli yleiskäsitteiden muodostaminen, jolla tarkoitetaan, että luokittelua ryhmittelyvaiheessa jatketaan yhdistämällä alaluokkia yläluokiksi. Yläluokista puolestaan muodostetaan pääluokkia (Leinonen 2018). Opinnäytetyömme yläluokkia ovat: tunnetaidot, kaveritaidot ja henkilöstön toiminta, joiden pohjalta olemme lähteneet avaamaan tuloksiamme. Saimme yläluokkien avulla tarvittavat tulokset, joten emme jatkaneet analyysiä pääluokkiin. Alla oleva kuvio 1 kuvaa esimerkin aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä.

Alkuperäisilmaisu	Pelkistys	Alaluokka	Yläluokka
"Harjoitellaan tunnetaitoja jatkuvasti"	Tunnetaitoja harjoitellaan.		Tunnetaidot osana varhaiskasvatuksen kiusaamisen ehkäisyä
"Me harjoitellaan selviytymistä myös niistä vaikeistakin tilanteista ja just sitä miten niitä tunteita säädellään"	Vaikeimpienkin tilanteiden tunteiden läpi käymistä harjoitellaan	Erilaisten tunnetilojen säätelyä ja käsittelyä harjoitellaan arjen lomassa	
"Mallinetaan ja sanoitetaan tunteita"	Tunteita mallinetaan ja sanoitetaan.		
"Aikuiset tukee lasta eri tunteiden nimeämisessä ja auttaa niiden tunteiden sanottamisessa"	Aikuinen tukee lasta tunteiden käsittelyssä ja sanoittaa niitä.	Tunteiden sanoittaminen ja mallinnus lapsen tukena	
"Draamaa hyödynnetään tosi paljon, sen avulla voidaan kuvitteellisia tilanteita käydä läpi."	Draamaa hyödynnetään paljon eri tilanteiden selvittämiseen.	Draaman menetelmää käytetään tunnetaitojen harjoittelussa	
"Meillä eskariryhmässä käydään kuvitteellisia tilanteita läpi just draaman avulla ja millaisia tunteita ne herättävät."	Draaman avulla käydään läpi kuvitteellisia tilanteita		
"Me käydään tunnekorttien avulla tunteita tosi paljon läpi."	Tunnekortteja hyödynnetään tunteiden ilmaisussa.	Tunnekortit aktiivisesti apuna arjessa	
"No tunnekortit on meillä tosi paljon käytössä"	Tunnekortteja käytetään paljon		
"Meillä on erilaisia tunnekirjoja, joita luetaan lapsille ja niistä keskustellaan"	Tunnekirjojen luetaan ja niistä keskustellaan lasten kanssa.	Kirjallisuus on mukana tukemassa tunnetaitojen harjoittelua	
"Piki ja Askeleittain kirjat ovat tukemassa tunne- ja kaveritaitojen harjoittelua."	Kirjallisuus on tukemassa tunnetaitojen harjoittelua.		

Kuvio 1 Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä

7 Tulokset

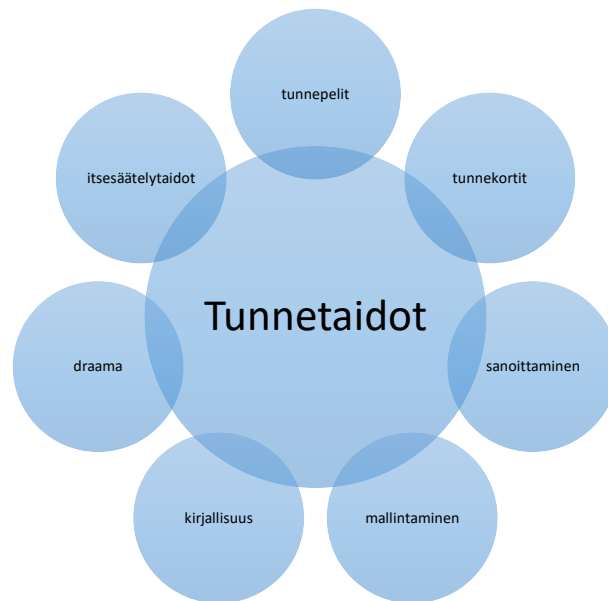
Opinnäytetyömme tuloksissa nostamme esille kiusaamisen ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutumista päiväkotiryhmien arjessa ja, millaisin menetelmin ja keinoin kiusaamisen ennaltaehkäisyä toteutetaan. Tuloksissa nousi esille kolmen eri haastateltavan näkemyksiä siitä, miten Vantaan eri päiväkodeissa toteutuu kiusaamisen ennaltaehkäisy käytännön tasolla. Olemme tuoneet tuloksiimme esimerkkejä haastatteluaineistosta.

Haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että jokaisessa päiväkodissa kiusaamisen ennaltaehkäisy on huomioitu arjessa ja ryhmien toiminnassa. Tässä osiossa olemme käyneet läpi niitä tuloksia, joita saimme syvähaastattelujen sekä aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Tulosten alaluvut ovat nimetty analyysissa saatujen yläluokkien mukaan (tunnetaidot, kaveritaidot & henkilöstön toiminta). Tuloksissamme olemme kuvanneet näiden otsikoiden alle niitä pedagogisia menetelmiä, joita varhaiskasvatuksen arjessa käytetään kiusaamisen ennaltaehkäisyn toteutumiseksi. Kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet, jotka arjessa toteutuvat, muovautuvat juuri näiden kolmen yläluokan ympärille.

Haastattelujen perusteella kaikissa kolmessa päiväkodissa tunnetaitojen ja kaverisuhteiden tukeminen olivat suuressa roolissa kiusaamisen ehkäisyssä. Voimme todeta, ettei suuria eroavaisuuksia toimintayksiköiden kiusaamisen ennaltaehkäisevissä toimenpiteissä ole, mutta jokaisella päiväkodilla oli toisistaan eroavia menetelmiä tunnetaitojen ja kaverisuhteiden harjoittelussa. Haastateltavat kertoivat hyvin tarkasti omasta arjestaan ja siitä, millaisin keinoin kiusaamista ehkäistään. Kiusaamisen ennaltaehkäisy näissä kolmessa varhaiskasvatuksen yksikössä on saatu hyvin sulautettua osaksi arjen toimintaa ja se näkyy päiväkotiryhmien toiminnassa selkeästi. Yhdessä päiväkodissa kiusaaminen on ollut yksi teema toimintakaudella.

7.1 Tunnetaitojen kehittämisen menetelmiä varhaiskasvatuksessa

Kuvio 2 Tunnetaitojen kehittämisen menetelmiä

Tuloksissa nousi vahvasti esiin tunnetaitojen kehittämisen merkitys yhtenä kiusaamista ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Kuvio 2 kuvaa lukijalle tunnetaitojen harjoitteluun käytettäviä menetelmiä. Haastattelujen perusteella voimme todeta, että tunnetaidot ovat yksi varhaiskasvatuksessa toteutuva kiusaamisen ennaltaehkäisevä toimenpide. Tunnetaidot ovat mainittuna jokaisen päiväkodin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmissa. Päiväkodeissa tunnetaitoja käydään läpi erilaisin menetelmin. Aikuinen toimii lapsen tukena niin tunteiden läpi käymisessä kuin sanoittamisessa. Kaikissa päiväkodeissa nousee vahvasti esiin tunteet yhtenä kiusaamisen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä.

“Tunnetaitoja harjoitteleimme päivittäin” (Haastattelu 2)

“Yleensä aamuisin käydään tunteita läpi. Kysymme kaikilta, miltä on tuntunut tulla päiväkotiin” (Haastattelu 3)

“Meillä on keskellä päivää rentoutushetki, jossa käydään mindfulnessia, että miltä minusta tällä hetkellä tuntuu.” (Haastattelu 3)

Lapsen itsesäätelytaitoja harjoitellaan keskustelemalla, miltä lapsen kokemat erilaiset tilanteet tuntuvat, ja miten niissä tulisi toimia. Päiväkodeissa lapsille opetetaan käsittelemään ja hallitsemaan negatiivisia tunteitaan. Kasvattajilla on rooli tukea ja opettaa itsesäätelytaitoja ja näiden taitojen vahvistuminen näkyy ryhmässä toimimisessa. Lapsi tarvitsee taitoa selvittää erilaisissa ristiriitatilanteissa, ja etenkin kiusaamistilanteissa taidon vahvistaminen korostuu.

Lasten kanssa käydään muun muassa erilaisia kuvitteellisia tilanteita draaman avulla läpi. Draaman avulla voidaan käsitellä erilaisia tilanteita, jossa esimerkiksi yksi nalle jää leikistä pois. Näin ollen lasten kanssa keskustellaan siitä, miltä ulkopuolelle jääneestä nallesta mahtaa tuntua. Draama koetaan yhtenä hyvänä keinona saada lapset sanoittamaan, miltä ulkopuolelle jääneestä nallesta tuntuu. Samalla keskustelua lasten kanssa pystytään johdattamaan oikeaan elämään eli miltä tuntuu, jos itse jäisi ulkopuolelle leikistä tai itse jättäisi jonkun ulkopuolelle leikistä. Ohessa suoria lainauksia kaikista kolmesta haastattelusta. Niissä nousi vahvasti esille, kuinka draaman keinoin lasten kanssa käydään läpi erilaisia tilanteita.

“Draaman ja kuvien avulla saadaan tehokkaasti opetettua lapsille eri tunnetiloja” (Haastattelu 3)

“Draaman keinoin ratkaistaan ristiriitatilanteita” (Haastattelu 2)

“Käymme läpi konkreettisia eri leikki-tilanteita esimerkiksi nukketeatteri, missä joku jätetään leikin ulkopuolelle ja käydään lasten kanssa yhdessä läpi, miten tulisi toimia ja mitä tunteita tämä herätti kaverissa, joka jätettiin yksin.” (Haastattelu 1)

Haastateltavat painottivat erilaisten tunnekorttien ja asteikkojen olevan hyviä apukeinoja tunteiden käsittelyyn ja niiden sanoittamiseen. Lisäksi myös avoimuus ja tunnevapaa ilmapiiri korostuu näissä kaikissa kolmessa päiväkodissa. Lapsilla on oikeus tuntea ja käsitellä erilaisia tunteita päiväkodin arjessa. Tunnetaitojen kehittäminen korostuu eräässä päiväkodissa, jossa lasten pelit olivat tunne- ja sosiaalisia taitoja kehittäviä. Myös ryhmässä käytettävä kirjallisuus on keskitetty tunne- ja kiusaamisteemaan.

Päiväkodeissa käytetään kiusaamista ja tunnetaitoja käsiteltävää kirjallisuutta, kuten PIKI-toimintamallin kirjoja, joiden tavoitteena on vahvistaa lasten vuorovaikutus- ja tunnetaitoja. Lapsille suunnatusta kuvitetusta kirjallisuudesta koostuvaa PIKI-toimintamallia hyödynnetään varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisyssä ja samalla se auttaa tunnistamaan kiusaamista. (PIKI-toimintamalli 2020.) Tunnetaitojen vahvistamiseksi päiväkodeissa usein keskustellaan luetun kirjan päätteeksi lasten kanssa siitä, millaisia tunteita kirja herätti sekä millaisia tuntemuksia tarinoiden henkilöillä saattoi herätä tietyissä tilanteissa.

Yhdessä päiväkodissa hyödynnetään Askeleittain-opetusohjelmaa tunnetaitojen kehittämisessä. 4-5-vuotiaille lapsille suunnattu Askeleittain-ohjelma on tarkoitettu ehkäisemään väkivaltaista käyttäytymistä ja kehittämään lasten ja nuorten sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Painopiste Askeleittain-ohjelmassa on empatia, ongelmanratkaisu ja itsehillintä. Tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään omia tunteitaan sekä samalla osaisi ottaa toisten tunteita huomioon. (Askeleittain 2015.)

“Piki ja askeleittain materiaalia käytämme paljon.” (Haastattelu 2)

7.2 Kaveritaitojen harjoittelun menetelmiä varhaiskasvatuksessa

Kuvio 3: Kaveritaitojen harjoittelun menetelmiä päiväkotiryhmien arjessa

Haastatteluissa yhtenä kiusaamista ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä on lasten kaveritaitojen kehittäminen. Päiväkodin arjessa kaveritaitoja kehitetään jatkuvasti. Kuvio 3 kuvaa niitä keinoja, joiden avulla lasten kanssa opetellaan kaveritaitoja. Lapset opettelevat päivittäisessä toiminnassa aikuisen tukemana, miten toisille puhutaan ja kuinka toisia kohdellaan. Päiväkodeissa tuodaan lapsen arvokkuutta esiin ja erilaisuudesta tehdään rikkaus. Lapsille opetaan monipuolisesti eri kulttuureita, mikä edesauttaa erilaisuuden hyväksymistä. Kaveritaitojen kehittäminen nähtiin yhden päiväkotiryhmän teemana.

“Kaveritaitoja ja tunnetaitoja painotetaan tosi paljon erilaisin pedagogisin tukikeinoin esimerkiksi kuvatukien avulla.” (Haastattelu 2)

“Erilaisuudesta tulee puhua lapsille ja tuoda esille, että kaikki olemme arvokkaita sellaisina kuin olemme.” (Haastattelu 3)

Kaveritaitoja harjoitellaan yhteisleikkien ja vapaan leikin avulla. Etenkin vapaan leikin aikana kaveritaitojen merkitys korostuu, sillä niissä lapset jakavat leluja ja luovat leikkiin rooleja sekä sääntöjä. Haastateltavat kertoivat, että päiväkotiryhmissä aikuinen on läsnä lasten leikeissä havainnoimalla ja mahdollisesti osallistumalla lasten leikkiin. Tällöin aikuinen on tuke-
massa, mallintamassa ja ohjaamassa leikkiä siihen suuntaan, että jokainen pääsee osaksi leikkiä, eikä manipulaatiota ja kiristämistä pääse syntymään. Tämä puolestaan johtaa siihen, ettei kiusaamistilanteita pääse syntymään.

“Keväällä huomaa eron, miten on muodostunut kaverisuhteita” (Haastattelu 1)

Yhdessä päiväkodissa kaveritaitojen kehittymiseen kannustaa Kiva kaveri-toiminta, jossa lapset saavat paljastaa kaverin, joka on toiminut mukavasti toisia lapsia kohtaan. Eräessä päiväkodissa kerättiin timantteja, timantin sai aina liimata taululle, kun oli toiminut kivasti esimerkiksi pyytännyt kaverin mukaan leikkiin. Tämä nähtiin hyödyllisenä toimintana, sillä lapset motivoituvat helposti tällaiseen yhteiseen hyvään toimintaan. Eräs päiväkotiki kehittää kaveritaitoja draaman avulla. Draaman avulla kaveritaitoja kehitetään esimerkiksi nukketatterin avulla, jossa opeteltiin anteeksi pyytämistä kaverilta, samalla voidaan käsitellä kuvitteellisia ristiriitatilanteita ja miten niissä tulee toimia. Lasten kanssa käytiin keskustelemalla läpi, miltä toisesta mahtaa tuntua, jos käyttäytyy ilkeästi toista kohtaan.

“Keräämme hyvien asioiden timantteja. Tavoitteenamme on kerätä esim. 20 timanttia. Timantin saa esimerkiksi, jos pyytää yksinäisen kaverin mukaan leikkiin.” (Haastattelu 3)

“Kiva kaveri teemoja esimerkiksi mihin asioihin kiinnitetään itsessään ja kaverissa huomiota, hyvistä teoista lapsi tai aikuinen paljastaa kaverin.” (Haastattelu 2)

Yhdessä päiväkodissa hyödynnetään leikkitaulua. Usein aikuinen päättää leikkiryhmät, jolloin kaikki leikkivät kaikkien kanssa. Leikkitaulun avulla pystytään varmistamaan, että jokaisella on joku ryhmä, missä leikkiä. Samalla varmistetaan se, ettei kukaan jää ulkopuolelle leikistä. Leikkitauluun on kuvitettu eri leikkejä, ja lapsen nimi laitettiin sen leikin kohdalle, jonne lapsi menee leikkimään. Leikkitaulun nähdään lisäävän selkeyttä ryhmän sisällä ja lapset asetuvat yhden leikin pariin ilman leikistä toiseen vaeltamista. Leikkitaulu toimii myös hyvänä menetelmänä lasten harjoittellessa kaveri- ja sosiaalisia taitoja.

Lapset harjoittelevat varhaiskasvatusiässä sosiaalisia taitoja sekä kaverisuhteita. Näillä on merkitystä lapsen kasvulle ja kehitykselle. On tärkeää, että lapselle luodaan hyväksytyksi tulemisen tunne päiväkotiryhmän sisällä. Hyvien kaverisuhteiden luomista ja ylläpitämistä varten lapsen olisi hyvä oppia toimimaan ryhmässä yhdessä kaikkien ryhmän jäsenten kanssa. Lapsen olisi hyvä osata huomioda ja ilmaista itseään, kokea empatiaa itseään sekä muita kohtaan, tunnistaa erilaisia tunteita ja myös osata liittyä eri leikkeihin ja tutustua uusiin lapsiin. Päiväkodin aikuisilla sekä vanhemmilla on vastuu opettaa lapselle näitä taitoja, ja koska jo varhaiskasvatusiässä esiintyy kiusaamista, tulee lapsia opettaa kohtaamaan jokainen lapsi myönteisesti. Hyvillä kaverisuhteilla ja niiden luomisen taidoilla on merkitys myös kouluun siirtymisvaiheessa. (Päiväkotiki-ikäisen lapsen kaverisuhteet, 2017.)

Päiväkodeissa on käytössä pienryhmätoiminta, jonka avulla valitaan eri lapsia eri ryhmiin. Pienryhmätoiminnan avulla lapsi kohdataan yksilöllisemmin ja lapset tuntevat aikuisen läsnäolon ja huomion eri tavalla, kuin isossa ryhmässä toimiessa. Pienryhmässä lapset pääsevät toi-

mimaan toistensa kanssa hieman rauhallisemmassa ympäristössä. Samalla pienryhmätoiminnassa aikuinen pystyy havainnoimaan lapsia yksilöllisemmin ja keskittymään siihen, miten lapset kohtelevat toisiaan. Päiväkodeissa pienryhmätoimintaa on päivittäin ja sen katsotaan rauhoittavan ryhmää.

“Toimimme pienryhmissä porrastetusti esimerkiksi osa leikkii ulkona ja toiset sisällä, näin rauhoitamme tilanteen ja lapset saavat paremmin aikuisen huomion leikkitilanteissa” (Haastattelu 1)

Lapsen sosiaalisten taitojen kehittäminen tuli haastatteluissa esille ja niiden harjoittelu ennaltaehkäisee kiusaamisen esiintymistä. Sosiaalisia taitoja harjoitellaan päivän aikana erilaisissa toiminnoissa. Aikuinen tukee päivittäin lasten kykyä ilmaista itseään ja auttaa sanoittamaan erilaisia tilanteita ja tunteita. Päiväkotien arjessa aikuinen tukee ryhmän ja yksilöiden sosiaalisten taitojen kehittämistä. Eräässä päiväkodissa sosiaalisten taitojen kehittäminen huonosti suomea puhuvien keskuudessa näkyy siten, että aikuinen tukikuvien avulla selkeyttää kertomistaan. Jos aikuinen havaitsee, ettei lapsi siltikään ymmärrä, mistä on kyse, hän selittää esimerkiksi ohjeet vielä yksilöllisesti lapselle, jolloin lapsen yksilöllinen tuki korostuu. Tukikuvat auttavat lasta myös ilmaisemaan itseään. Sosiaalisia taitoja on vahvistettu myös sillä, että on järjestetty suomen kielen valmiuksia kartoittavia kokeita yhteisten leikkien yhteydessä.

“Kuvakorttien avulla näytetään, miten kivakaveri toimii” (Haastattelu 2)

“Tärkein juttu on yhteinen toiminta ja, että olemme yhdessä kokeneet jotain hauskaa.” (Haastattelu 3)

Sosiaalisten taitojen kehittyminen vaatii taitoa katsoa asioita toisen ihmisen näkökulmasta, ja siksi näiden taitojen opettaminen lapsille onkin ensisijaisen tärkeää. Haastateltavien mukaan sosiaalisia taitoja pystytään kehittämään lapsen turvallisten vuorovaikutussuhteiden avulla. Turvallisessa vuorovaikutussuhteessa aikuinen osaa tulkita lapsen kokemusmaailmaa ja lukea tämän tunnetiloja. Sitä kautta aikuinen pystyy sanoittamaan lapselle, miksi lapsi milläkin hetkellä tuntee eri tavoin ja osaa auttaa lasta ymmärtämään myös muiden tunteita. Vaikka lapsen tunteet voivat vaihdella pienistäkin asioista, tulee aikuisen aina pyrkiä ymmärtämään niitä ja auttaa sanoittamaan tunteita myös lapselle itselleen. Kun lapsi ymmärtää omat tunteensa, on hänen helpompi ymmärtää toisia ihmisiä. (Päiväkoti-ikäisen lapsen kaverisuhteet, 2017.)

7.3 Henkilöstön toiminta kiusaamisen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä

Kuvio 4 Henkilöstön toiminnan keinoja ja menetelmiä, jotka ehkäisevät kiusaamista varhaiskasvatuksessa

Henkilöstön toiminta päiväkodin arjessa on tärkeä tekijä kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Henkilöstön toiminta ja tärkeys tuli esille kaikissa haastatteluissa. Kuvio 4 kuvaa selkeästi kaikki ne kiusaamisen ennaltaehkäisyn osa-alueet, jossa henkilöstöllä on merkittävä rooli. Haastattelut pitivät ennaltaehkäisyn näkökulmasta erittäin tärkeänä, että henkilöstöllä on samansuuntainen käsitys siitä, mitä kiusaaminen on. Eräässä päiväkodissa henkilöstö on keskustellut paljon kiusaamisesta ja kiusaamisen käsitteestä, ja se on toiminut myös päiväkodin toimintakauden yhtenä teemana. Päiväkodeissa on luotu kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma, yhdessä henkilöstön kanssa. Yhdessä päiväkodissa henkilöstön kesken nähdään tarvetta keskustella vieläkin enemmän siitä, miten kiusaaminen mielletään, ja miten kiusaamistilanteita ratkotaan. Osa henkilökunnasta ei miellä kiusaamista yksilön subjektiivisena kokemuksena, vaan kokevat tilanteiden olevan usein täysin normaalia lasten kinastelua. Eräässä päiväkodissa lähes kaikki tilanteet miellettiin kiusaamiseksi, ja juuri siksi he toivovat, että henkilöstölle muodostuisi yhtenäinen käsitys siitä, mikä on kiusaamista ja mikä ei. Näin lapset eivät oppisi käyttämään kiusaamissanaa tilanteissa, jotka tuntuvat heistä epäreilulta, kuten jos ei oteta leikkiin mukaan tai ei haluta leikkiä hänen sääntöjensä mukaan.

“Henkilökunnalla äärettömän suuri merkitys kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.”
(Haastattelu 2)

“Henkilökunnan kanssa käytiin keskustelua, mitä kiusaaminen on ja avattiin eri tilanteita. Tavoitteena on, että kaikilla on samanlainen ajatusmaailma, mitä

kiusaaminen on ja mikä on lasten keskinäistä riitelyä. Tämä auttaa yhteiseen ymmärrykseen.” (Haastattelu 2)

Päiväkodeissa kiusaamiseen puututaan välittömästi, kun se havaitaan ja tilanteet selvitetään lasten kanssa. Tämän vuoksi haastateltavat painottavat, kuinka tärkeää on, että henkilöstö on aidosti läsnä lasten arjessa. Haastateltavat painottavat, että on vaikea löytää yhtä tiettyä tapaa, miten konfliktit lasten kanssa käydään läpi. Jokainen hoitaa riita- ja kiusaamistilanteet niillä keinoilla, joiden kokee sopivan kyseiseen tilanteeseen parhaiten. Tärkeänä pidetään, että ristiriitatilanteissa henkilöstö sanoittaa ja mallintaa lapselle tämän tunteita ja kokemuksia. Päiväkodeissa henkilöstö ennakoii kiusaamistilanteiden syntyä havainnoimalla lasten toimintaa ja olemalla aidosti läsnä ryhmässä.

Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksen arjessa näkyy siten, että kiusaamisesta puhutaan lasten kanssa. Kiusaaminen ja se miten toisia tulee kohdella, korostuu arjen toiminnoissa. Kiusaamista käsitellään lasten kanssa draaman, leikkien ja pelien avulla läpi. Tavoitteena on lisätä lasten tietoisuutta, mitä kiusaaminen on ja miten toisia ihmisiä tulee kohdella. Yhdessä päiväkodissa tabletteihin on ladattu pelejä, joissa painottuu kiusaaminen. Samoin lasten kirjat ovat valittu kiusaamisteemaa mukailleen. Lasten tekemisiä nimetään ja lapselle sanoitetaan ja mallinnetaan, millaiset tilanteet ovat kiusaamista.

“Ennaltaehkäisy on puheissamme koko ajan mukana. Käsittelemme ja avaamme eri ristiriitatilanteita ja näytämme omalla esimerkillä, miten tässä tilanteessa olisi voinut toimia. Keskustelemme, kuinka ensikerralla kannattaa toimitaan vastaavanlaisessa tilanteessa.” (Haastattelu 2)

Päiväkodeissa aikuinen on lapsen tukena arjen tilanteissa. Aikuisen vastuu kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on avainasemassa. Aikuisen toiminta nähdään haastatteluissa tärkeimpänä asiana päiväkotiryhmän arjessa ja siksi siihen panostetaan jokaisessa päiväkodissa. He arvioivat omaa toimintaansa koko toimintakauden ajan. Tiimipalavereissa omaa toimintaa pystytään arvioimaan ja kehittämään jatkuvasti. Päiväkodeissa aikuiset tukevat lapsia niin tunnetaitojen kuin kaveritaitojen harjoittelussa. Aikuiset näyttävät omalla toiminnallaan esimerkkiä, kuinka toisia kohdellaan. Heidän tehtävä on huolehtia, että lapsiryhmän ilmapiiristä luodaan turvallinen, ja panostavat ryhmäytymisen ja me-hengen luomiseen. Aikuisen vastuulla on huolehtia, että jokainen lapsi kokee itsensä osaksi ryhmää ja jokaisella lapsella on paikkansa ryhmässä.

Työyhteisön ilmapiiri koettiin positiiviseksi, ja sen uskottiin olevan tärkeä keino lapsiryhmän ilmapiirin kohottamisessa ja me-hengen luomisessa. Työilmapiirin katsottiin edistävän tiimipalavereiden ja yhdessä sovittujen tapojen ja arvojen noudattamisessa. Haastatteluissa korostui se, miten henkilöstö omalla esimerkillään ja toiminnallaan näyttää mallia lapsille, miten toisia ihmisiä kohdellaan. Eräs haastateltava kertoi, että lapsille olisi hyvä kertoa myös huonoista päivistä, sillä näin lapset oppivat niidenkin olevan sallittuja ja inhimillinen osa elämää.

Lapsi ottaa mallia aikuisen toiminnasta, ja siksi vanhempien ja turvallisen aikuisten esimerkki kaverisuhteiden luomisessa ja muiden kanssa toimimisessa on lapselle erityisen tärkeää. Vanhemmat ja turvalliset aikuiset ovat esimerkkinä lapselle hyvien kaverisuhteiden luomiseen. Lapsi näkee, kuinka aikuiset käyttäytyvät toisiaan kohtaan. Lapsi ottaa mallia aikuisen toiminnasta, jolloin aikuisen esimerkki on erityisen tärkeä.

“On tosi tärkeää, miten kasvattajat käyttäytyvät. Jos meillä kasvattajilla on tosi kireä ilmapiiri, se heijastuu väistämättä lapsiin.” (Haastattelu 3)

Haastatteluissa nousi esiin, että eniten kiusaamista esiintyy vapaassa leikissä ja etenkin ulkoilutilanteissa. Kysyimme, miten kiusaamista voidaan ehkäistä vapaassa leikissä, ja millaisia keinoja siihen on mietitty. Vastauksissa korostui se, että etenkin ulkoilutilanteissa aikuisten huomio on usein vahtimisessa ja vapaata leikkiä on haastavampaa seurata. Koska moni tilanne voi jäädä huomioimatta, ulkoilutilanteisiin toivotaan päiväkodeissa enemmän henkilökuntaa. Näin henkilökunnalla olisi mahdollisuus keskittyä lapsiin yksilöllisemmin ja olla intensiivisemmin mukana leikeissä. Kuitenkin eräs haastateltava kertoi, että hän tekee oman ryhmänsä kanssa jokaisen aamu- ulkoilun päätteeksi yhteisleikin pihalla. Sisällä tapahtuvaan vapaaseen leikkiin on helpompi aikuisen osallistua ja havainnoida lasten välisiä suhteita. Haastattelujen perusteella voidaan todeta, että päiväkodit pyrkivät ehkäisemään vapaassa leikissä esiintyvää kiusaamista olemalla itse osallisia leikissä ja havainnoimalla sitä.

“Kaikein eniten esiintyy ulkoilutilanteissa, koska aikuinen ei aina ole tilanteessa läsnä ja moni asia jää aikuiselta huomioimatta, koska kaikki lapset eivät tule edes kertomaan riitatilanteista.” (Haastattelu 2)

“Ulkoilutilanteissa leikkiin osallistumista ja mallintamista pitäisi olla enemmän.” (Haastattelu 3)

Henkilöstön vastuulla päiväkodeissa on myös huolehtia ryhmäytymisestä ja me-hengen luomisesta. Me-henkeä luodaan päiväkodeissa pienryhmätoiminnan avulla, jolloin ryhmän ujoimmatkin lapset pystyvät helpommin toimimaan ja luomaan erilaisia vuorovaikutustilanteita toisten lasten kanssa. Me-henkeä ryhmän sisällä korostetaan päivittäin käymällä yhteisesti läpi, keitä on paikalla ja ketkä ovat poissa. Myös lasten syntymäpäiviä juhlitaan. Eräessä päiväkodissa on myös viikoittain lasten palaveri, jossa lapsilla on mahdollisuus esittää omia toiveitaan ja ajatuksiaan. Tuloksissa korostuu ryhmäytymisen tärkeys koko toimintakauden ajan. Ryhmäytyminen pitää sisällään tutustumista, me-hengen ja ryhmään kuulumisen tunteen luomista sekä ylläpitoa. Ryhmän ilmapiiri on jokaisessa päiväkodissa luotu positiiviseksi, jolloin kiusaamista ei pääse helposti syntymään. Lisäksi päiväkodeilla on erilaisia tapoja lisätä ryhmän me-henkeä, kuten erilaiset yhteisleikit. Eräs päiväkoti perusteli erittäin hyvin yhteisleikkien tärkeyden ulkoiluaikana. Ulkoilussa on paljon vapaata leikkiä, jolloin kaikki eivät välttämättä löydä itselleen leikkikaveria, vaan saattavat helpommin jäädä yksin. Yhteisleikit ulkona

antavat jokaiselle lapselle yhteenkuuluvuuden tunteen kokemuksen ja näin heille jää ulkoilustakin osallisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne.

“Ulkona, jos lapsi tulee kertomaan minulle, että on jäänyt ulos leikistä. Menen selvittämään tilannetta. Jos huomaan, että lapsi ei nyt jostain syystä mahdu tähän leikkiin mukaan. Tuen lasta siinä, että hän löytäisi toisen leikin, mihin voisi liittyä. (Haastattelu 3)

“Perjantaisin aamupiiirissä lastenkokous, missä esimerkiksi draaman keinoin esitetty tilanteita, joita ulkotilanteissa on saattanut viikon aikana esiintyä” (Haastattelu 3)

“Ryhmässä keskustellaan yhdessä asioista ja pohditaan yhdessä, miten voisimme ehkäistä, että näitä tilanteita ei enää esiintyisi. Kaikki pääsevät ratkomaan eri tilanteita.” (Haastattelu 3)

Yhdessä päiväkodissa lasten itsetunnon kehittämistä ja toisten kunnioittamista harjoitettiin nassikkapainin avulla. Nassikkapainin katsotaan kehittävän niin lapsen itsetuntoa kuin toisten kunnioittamista. Nassikkapainissa lapset oppivat sääntöjen noudattamista ja toisten hyväksymistä. Tavoitteena on myös oppia turvallisuutta, joka tarkoittaa käytännössä sitä, ettei keitä satuteta vahingossakaan ja kisakumppaneihin suhtaudutaan rehdisti. (Kirves & Stoor-Grenner 2010, 69.)

Haastatteluissa nousi esiin, että päiväkodeissa käydään paljon läpi erilaisuutta ja suvaitsevaisuutta. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin kulttuureihin ja erilaisuudesta tehdään rikkaus. Erilaisuudesta keskustelu lasten kanssa ehkäisee kiusaamista koskien esimerkiksi ihonväriä tai heikkoa suomenkielentaitoa. Jokaisessa kolmessa päiväkotiryhmässä oli huomioitu erityistä tukea tarvitsevat lapset kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Yksi päiväkodeista pyrkii, että jokaisen lapsen nimeä käytetään vain positiiviseen merkitykseen, jolloin pystyttäisiin välttämään tilanne, jossa enemmän tukea ja käskyjä tarvitsevan lapsen nimeä ei jatkuvasti toisteta negatiivisissa asioissa. Näin pystytään välttämään leimautuminen ja silmätikuksi syntyminen.

Yhdessä päiväkodissa ryhmän sisällä lasten kanssa keskustellaan siitä, että kaikki eivät ole kehityksessä samassa vaiheessa, joka käytännössä tarkoittaa sitä, että toinen lapsi saattaa tarvita tukea siinä, missä toinen ei enää tarvitse. Haastatteluissa nousi esiin, ettei erityistä tukea tarvitsevia lapsia kiusata enempään verrattuna muihin. Lisäksi erilaisuus on huomioitu eräässä päiväkodissa oppimisympäristöjä luodessa siten, että seinillä on kuvia erilaisista lapsista, ettei kuvat olleet vain tietystä vaaleaihoisesta tytöstä tai pojasta.

“Ryhmämme seinillä on esimerkiksi kuvia lapsista kenen ihonväri ei ole se tyyppillinen vaaleaihoinen” (Haastattelu 1)

Henkilöstöllä on vastuu tehdä vanhempien kanssa yhteistyötä ja vahvistaa vanhempien tietoisuutta kiusaamisesta, jos sitä mahdollisesti ryhmässä esiintyy. Vanhempien toiveita kuunnellaan ja heidän kanssaan keskustellaan kaikista lapseen liittyvistä ilon- ja huolenaiheista. Suoranaisesti vanhemmat eivät vaikuta siihen, millaisia kiusaamisen ennaltaehkäisykeinoja päiväkodin arjessa hyödynnetään. Se, miten vanhemmat näyttävät kotipuolella esimerkkiä lapsille omalla toiminnallaan, katsottiin olevan merkitystä siihen, kuinka päiväkodissa lapset kohtelevat toinen toisiaan. Nähdään tärkeänä, että vanhemmat keskustelevat lastensa kanssa kotona esimerkiksi hyvistä käytöstavoista.

“Jos lapsi jätetään yksin toistuvasti tai nähdään, että joku lapsi jättää toisen yksin toistuvasti kerromme näistä vanhemmalle ja mietimme yhdessä ratkaisuja.” (Haastattelu 1)

“Miten vanhempien kanssa keskustellaan ja kerrotaan asioita päivästä, on tärkeä huomioida.” (Haastattelu 3)

Vanhempien rooli päiväkodissa esiintyvän kiusaamisen ennaltaehkäisyssä näkyi siinä, että vanhemmille tiedotetaan kuukausikoosteessa eri teemoista, mitä on käyty läpi. Lisäksi vanhempia tiedotetaan, jos päiväkotiryhmässä esiintyy kiusaamista tai, jos kiusaamisteeman on ollut arjessa erityisesti esillä. Vanhempien kanssa käydään perusteellisesti läpi, jos lapsi on joutunut kiusatuksi tai ollut kiusaaja, nämä asiat otetaan hyvin hienotunteisesti esille. Yhdessä päiväkodissa pohdittiin sitä, kuinka vanhemmalle kiusaamistilanteista kerrotaan, sillä vanhemmat reagoivat kiusaamiseen eri tavoin. Vanhempien kanssa otetaan puheeksi kiusaaminen lapsen hakutilanteissa esimerkiksi silloin, jos teemaa on päivän aikana käsitelty.

“En sanoisi vanhemmalle suoraan, että “sun lasta on kiusattu”, koska vanhempi usein kokee henkilökohtaisena loukkauksena.” (Haastattelu 3)

“Pitää olla todella tarkka siitä, miten vanhempien kanssa ottaa asiat esille.” (Haastattelu 3)

8 Tulosten yhteenveto

Olemme peilanneet haastatteluista saamiamme tuloksia teoriaan sekä päiväkotien kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmiin. Vantaan varhaiskasvatusyksiköt ovat laatineet kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman, jota he noudattavat toiminnassaan ja jokainen yksikkö päivittää suunnitelman ainakin kerran vuodessa toimintakauden alkaessa.

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa on mainittu, että kiusaamista tulee ehkäistä tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana päiväkodin toimintakulttuuria. (Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma 2018, 31.) Kiusaamisen ehkäisyyn ja puuttumiseen on vaikea antaa

ulkopuolelta ohjeita. Päiväkotiyksiköiden on ratkaistava, millaiset menetelmä kyseisen lapsiryhmän kanssa ovat kaikkein tehokkaimpia. Kiusaamisen ehkäisy tulee nähdä yhtenä osana arjen pedagogista toimintaa. (Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa 2017.) Varhaiskasvatuksessa kiusaamisen ehkäisy on vaikuttamista lapsiryhmän toimintaan, turvallisen ryhmän luomiseen ja vuorovaikutustaitojen vahvistamista. Kiusaamisen ehkäisyn perusta on aikuisten omissa asenteissa. Lisäksi siihen vaikuttaa aikuisen asenne jokaiseen lapseen, lapsiryhmään ja työyhteisöön. Aikuisella on vastuu kiusaamistilanteista. Hänen tehtävänä on puuttua ja ennaltaehkäistä sekä selvittää näitä tilanteita. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 11.)

Tutkimuskysymyksemme olivat: Toteutuvatko kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet varhaiskasvatuksen arjessa ja millaisia keinoja ja menetelmiä varhaiskasvatuksessa käytetään kiusaamisen ennaltaehkäisemiseen? Tulosten pohjalta voimme todeta, että kiusaamista ennaltaehkäisevät toimenpiteet toteutuvat varhaiskasvatuksen arjessa ja hyöty nähdään siitä, ettei missään haastattelemassamme päiväkodissa kiusaamista esiintynyt. Haastatteluiden perusteella päiväkodit myös noudattavat suunnitelmaan kirjattuja asioita ja pystyivät kertomaan konkreettisia menetelmiä, miten kiusaamista päiväkodin arjessa ehkäistään. Haastateltavat päiväkodit keskittyvät kiusaamisen ennaltaehkäisyssä hyvin samoihin teemoihin. Kiusaamisen ehkäisyn tärkeimpinä asioina pidettiin kaveri- ja tunnetaitojen harjoittelua sekä henkilöstön toimintaa. Nämä asiat toteutuivat arjessa konkreettisesti ja niihin hyödynnettiin erilaisia pedagogisia menetelmiä.

Haastatteluissa korostui vahvasti tunne- ja kaveritaitojen harjoittelu osana kiusaamisen ehkäisyä. Lisäksi niiden kehittämiseen hyödynnettiin monipuolisesti erilaisia pedagogisia menetelmiä. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa on nostettu esiin yhtenä kiusaamisen ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä tunne- ja kaveritaitojen aktiivinen harjoittelu. Vantaalla henkilöstön vastuulla on lasten tunteiden tukeminen ja niiden ohjaus. Samalla myös itsesäätelytaitojen harjoittelun ja toisten lasten kohtaaminen ovat isossa roolissa. Suunnitelmassa korostuu toisten lohduttaminen sekä tunnetilojen tunnistaminen ja sanoittaminen. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 44). Valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma on myös maininnut yhtenä kiusaamisen ennaltaehkäisevä keinona lasten vertaissuhteiden ja yhteisön hyvinvoinnin tukemisen. (Valtakunnallinen varhaiskasvatus suunnitelma 2018, 31.)

Haastateltavat nostivat esiin henkilöstön toiminnan tärkeyden osana kiusaamisen ennaltaehkäisyä. Jokaisen päiväkodin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmassa oli mainittu henkilöstön vastuu kiusaamiseen puuttumiseen, sen huomaamiseen sekä ristiriitatilanteiden selvittämiseen. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmassa nousee vahvasti esiin se, että kiusaamiseen ja erimielisyyksiin leikissä tulee puuttua välittömästi ja ne tulee käsitellä lasten kanssa tilanteeseen parhaiten sopivalla menetelmällä. Henkilöstön tehtävänä on pitää huoli siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus leikkiin, ja ettei kukaan jää ulkopuolelle. Leikkiä pidetään Vantaan päiväkodeissa tärkeänä yhteisöllisyyden ja ryhmäytymisen välineenä.

(Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 58.) Aikuisen omat asenteet ja suhtautuminen lapsiin, lapsiryhmiin ja työyhteisöön on kiusaamisen ennaltaehkäisyn perusta. Aikuisella on vastuu siitä, että kiusaamista ennaltaehkäistään, kiusaamistilanteet saadaan selvitettyä ja niihin puututaan. (Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa 2017.) Voidaan ajatella, että päiväkotiryhmässä aikuisen tukea tarvitaan kolmella eri tasolla. Näitä tasoja ovat yksittäisen lapsen huomioiminen, kaverisuhteiden tukeminen sekä ryhmänohjaus- ja hallinta. Tämä tarkoittaa, että aikuisen tulee havainnoida ja ennakoita yksittäisen lapsen kokemuksia, eri tunteita ja kaverisuhteita sekä ryhmän sisäistä ilmapiiriä. (Mielenlukutaitoa 2017, 17-18.)

Haastatteluissa nousi esiin, että henkilöstö huolehtii ryhmäytymisen ja me-hengen vahvistamisesta koko toimintakauden ajan. Päiväkodeissa niiden vahvistamiseen käytettiin erilaisia menetelmiä. Ryhmähenkeä voidaan vahvistaa tukemalla lasten myönteisiä vuorovaikutussuhteita. (Mielenlukutaitoa 2017, 18.) Vantaalla henkilöstön tehtävänä on huolehtia, että jokainen lapsi kokee kuuluvansa ryhmään. Henkilöstön tulee tukea ryhmäytymistä sekä varmistaa kaikkien lasten osallisuus. (Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2019, 44.) Me-hengen luonti tuo ryhmään positiivista ilmapiiriä ja lisää yhteenkuuluvuuden tunnetta. Nämä kaksi asiaa; positiivinen ilmapiiri ja yhteenkuuluvuuden tunne ehkäisevät kiusaamista ja mahdollisesti myös kiusaamisen alkamista. (Kirves & Stoor-Grenner 2011, 47).

Haastatteluiden perusteella henkilöstö tekee vanhempien kanssa hyvää yhteistyötä. He ottavat kiusaamiseen liittyvät aiheet hienovaraisesti vanhempien kanssa esille. Lasten kaverisuhteet ja kiusaaminen ovat vanhemmille herkkiä aiheita. Näiden keskusteluiden aloittaminen voi olla työntekijälle haastavaa. Vanhempien on kuitenkin saatava tietää, mitä lapsiryhmän sisällä tapahtuu. Työntekijän on hyvä kertoa asiasta selkeästi, ketään syyttämättä ja konkreettisesti. (Mielenlukutaitoa 2017, 33.)

Haastateltavista jokainen koki kiusaamisen ennaltaehkäisyn tärkeänä osana päiväkodin arkea. He myös näkevät, että kiusaamisen ennaltaehkäisyä tapahtuu konkreettisesti arjessa ja se on huomioitu toiminnassa. Haastatteluissa tuli ilmi, ettei missään päiväkodissa kiusaamista esiinny sillä tavoin, että se olisi ongelma päiväkotiryhmässä.

9 Eettisyys ja luotettavuus

Noudatimme eettisiä periaatteita koko opinnäytetyöprosessin ajan. Opinnäytetyömme noudattaa vaitiolo- ja salassapitovelvollisuuksia, eikä siitä käy ilmi, keitä olemme haastatelleet tai mitä päiväkotiryhmää haastatteleimme. Kaikki pysyvät anonyymeina. Pyysimme äänittämiin jokaiselta haastateltavalta luvan ja äänitteet hävitettiin oikeaoppisesti.

Opinnäytetyön luotettavuutta lisää se, että pystyimme kuuntelemaan äänitteet jälkikäteen. Näin varmistimme, ettei mitään oleellista jää opinnäytetyöstämme pois. Henkilökohtainen

haastattelu antoi meille mahdollisuuden tarkentaa ja selventää asioita, joita emme välttämättä ymmärrä. Luotettavuutta saattaa vähentää se, että päiväkodeja oli tutkimuksessa vain kolme. Tällä kuitenkin pystyimme parantamaan työn rajausta ja samalla myös varmistamaan, että saamme mahdollisimman laajan kuvan tutkimukseen osallistuneista päiväkodeista ja heidän toimintatavoistaan.

Voimme peilata opinnäytetyöstämme saatuja tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin ja teoriaan, joissa on käsitelty kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen keinoja. Huomasimme kuitenkin, ettei käytännönläheistä tietoa siitä, miten ehkäisyn ja puuttumisen toimenpiteet toteutuvat ole aiempaa tietoa. Huomasimme, että on paljon enemmän tietoa erilaisista keinoista, mutta niiden toimivuudesta ei ole löytynyt laajemmin tarkkaa tietoa.

Opinnäytetyömme luotettavuuteen vaikuttaa se, että johtajat ovat saaneet itse valikoida keitä opettajia haastattelempa. Ryhmät voivat olla esimerkillisiä tai päiväkodit käyttävät erityisen paljon pedagogisia menetelmiä kiusaamisen ehkäisemiseen. Vantaalla noudatetaan Vantaan varhaiskasvatussuunnitelmaa ja yleistä varhaiskasvatussuunnitelmaa, näin ollen jokainen päiväkotikoti noudattaa samoja säädöksiä.

Laadimme haastattelurungon etukäteen ja käytimme samaa runkoa kaikille haastateltaville, mikä lisää tutkimuksen luotettavuutta. Käytimme opinnäytetyömme lähteinä vain uusimpia lähteitä ja varmistimme internetartikkeleiden luotettavuuden. Litteroimme haastattelut yhdessä, minkä avulla pystyimme keskustelemaan ja varmistamaan, että ymmärrämme vastaukset samalla tavalla. Varmistimme luotettavuuden myös sillä, että käytimme tuloksissa suoria lainauksia haastatteluista.

10 Pohdinta

Opinnäytetyömme tarkoitus oli tutkia, toteutuuko varhaiskasvatuksen arjessa kiusaamisen ennaltaehkäisy ja millaisia keinoja sekä menetelmiä siihen käytetään. Mielestämme onnistuimme selvittämään tutkimukseen liittyvät asiat hyvin. Haastatteleamalla eri päiväkodeja eri puolilta Vantaata pystyimme keräämään konkreettista tietoa siitä, millaisia menetelmiä kiusaamisen ennaltaehkäisyyn käytetään Vantaan varhaiskasvatuksen arjessa. Tulokset antavat varhaiskasvatuksen henkilökunnalle todisteen siitä, miten kiusaamisen ennaltaehkäisy toteutuu yksittäisissä päiväkotiryhmissä. Samalla myös varhaiskasvatuksen ammattilaiset näkevät keinoja, millaisia menetelmiä nämä kyseiset päiväkotiryhmät hyödyntävät arjessaan, jotta kiusaamisen ennaltaehkäisy toteutuu. Näin he voivat hyödyntää näitä omassa toiminnassaan. Vastavalmistuneet varhaiskasvatuksen opettajat saavat mallia siitä, millaisin menetelmin kiusaamista ehkäistään päiväkotiryhmien arjessa. Opinnäytetyö antoi meille laajasti uutta tietoa

siitä, miten kiusaamisen ennaltaehkäisy varhaiskasvatuksen arjessa tapahtuu. Samalla pysymme itse tulevaisuudessa hyödyntämään näitä kiusaamisen ennaltaehkäisyn menetelmiä omassa toiminnassamme. Pohdimme, olisiko tulokset olleet poikkeavampia toisistaan, jos haastateltavia olisi ollut enemmän ja olisiko myös yksittäisen päiväkodin lapsiryhmien välillä ollut eroavaisuuksia kiusaamista ehkäisevässä toiminnassa.

Opinnäytetyön aloittaminen oli mielestämme aluksi hankalaa, koska emme tiedäneet, mistä lähteä hakemaan aihetta tai miten aloitamme työn. Saatuaamme aiheen pääsimme opinnäytetyössämme alkuun. Aihe oli meille molemmille tärkeä, joten opinnäytetyön tekeminen oli mielenkiintoista. Kiusaamista ilmiönä ja kiusaamisen ehkäisyn teoriaa oli mielekästä tutkia. Kiusaaminen oli aiheena todella tärkeä ja koemme kiusaamisen ehkäisyn jo varhaiskasvatuksessa erittäin tärkeäksi. Pienten lasten kiusaamiseen tulee puuttua mahdollisimman nopeasti, että kiusaamisen saa loppumaan, eikä se jatku koulumaailmassa. Varhaiskasvatuksessa lapset etsivät omia rooleja, ja jos lapsi omaksuu kiusaajan tai kiusatuksi tulevan roolin, on hänen helppo samaistua samaan rooliin myös koulumaailmassa.

Haastatteluja oli mielekästä tehdä ja jokainen haastateltava oli hyvin yhteistyöhaluinen ja innokas kertomaan ryhmäkohtaisesta kiusaamisen ennaltaehkäisystä. Huomasimme, kuinka tärkeänä jokainen piti kiusaamisen ennaltaehkäisyä sekä sen, miten jokaisessa päiväkodissa oli tarkoin mietitty, miten se toteutuu arjessa konkreettisesti. Jokainen haastattelu oli erilainen, vaikka runko oli jokaiselle sama. Uskomme sen johtuvan vapaasta keskustelusta, jota syntyi haastatteluissa. Saimme hyvää kokemusta syvähaastatteluiden tekemiseen. Koimme haastavaksi koota yhteen tärkeimmät ja aiheeseen kuuluvat asiat, sillä syvähaastattelun kautta tietoa ja aineistoa kerääntyy runsaasti. Usean kuuntelukerran ja tarkan litteroinnin avulla saimme kuitenkin poimittua tärkeimmät teemat, jotka haastatteluissa nousi esiin.

Tuloksissa korostui se, kuinka tärkeää henkilöstön toiminta päiväkotiryhmän sisällä on. Uskommekin, että henkilöstöllä on tärkein rooli kiusaamisen ennaltaehkäisyssä ja sen sisäistämisessä arkeen. Aikuisten omat arvot, asenteet ja käyttäytyminen muita ihmisiä kohtaan antaa lapsille jatkuvasti esimerkkiä, siksi jokaisen tulisi keskittyä omaan työskentelytapaansa. Olimme tyytyväisiä siihen, että haastateltavat olivat havainneet, missä tilanteissa arjessa kiusaamista esiintyy eniten, ja näihin oli kehitetty kiusaamista ennaltaehkäiseviä toimintatapoja. Näemme kuitenkin, että olisi ennennäkemättömän tärkeää, että jokaisessa päiväkodissa pohdittaisiin kiusaamisen ilmiötä ja henkilöstön asennetta kiusaamiseen vieläkin enemmän.

On tärkeää, että lasten tunne- ja kaveritaitoja kehitetään päiväkodeissa, sillä niillä on suuret vaikutukset lapsen tulevaisuuteen. Esimerkiksi siihen, miten lapsi oppii kohtelemaan muita ja käsittelemään omia tunteitaan on merkitystä koko elämän ajan. Koemme tärkeänä, että niiden kehittäminen ja sisäistäminen jo varhaiskasvatusikäisenä vaikuttaa lapsen itsetuntoon ja

sosiaaliseen kanssakäymiseen muiden ihmisten kanssa. Uskomme myös näiden auttavan kiusaamisen ennaltaehkäisyssä tehokkaasti, sillä päiväkodissa lapsi oppii, miten tunteita käsitellään ja millaisia tunteita eri tilanteissa syntyy. Lasten kanssa tunteiden läpikäynti auttaa heitä sanoittamaan ja käsittelemään omia tunteitaan. Mallinnus lapselle, miten toisia kohdellaan ja anteeksipyyttämisen taito on merkittäviä asioita kiusaamisen ennaltaehkäisyssä. Draama oli keino, jota jokainen päiväkotikaveri hyödynsi niin kaveri- kuin tunnetaitojen kehittämisessä. Mielestämme draama on erityisen tehokas tapa käydä läpi erilaisia tilanteita, ja tämän avulla saadaan lapset pohtimaan, miten eri tilanteissa tulisi toimia.

Me-hengen luonti lapsiryhmien sisällä korostui haastatteluissa. Koemme sen olevan tärkeä osa lapsiryhmää. Jokaisella lapsella on oikeus kokea päiväkotiryhmässä yhteenkuuluvuuden tunnetta. Pidämme me-hengen luomista ja jatkuvaa ryhmäytymistä tärkeänä, sillä uskomme niiden vähentävän kiusaamistilanteiden syntyä.

Opinnäytetyömme tekemistä vaikeutti ympäri maailmaa vallinnut koronavirus pandemia, joka heijastui myös vahvasti Suomeen. Tämän vuoksi jouduimme toteuttamaan jokaisen haastattelun puhelimitse. Emme usko, että puhelinhaastattelu antaisi väärää tietoa meille, mutta uskomme, että haastattelut olisivat olleet paljon luontevampia, jos ne olisi toteutettu kasvotusten. Koronavirus vaikutti vahvasti lähdemateriaaliin saantiin, koska jokainen kirjasto oli kiinni. Jouduimme turvautumaan verkkomateriaaleihin ja e-kirjoihin, joita on huomattavasti vähemmän kuin painettua kirjallisuutta. Uskomme kuitenkin saaneemme luotettavaa lähdetietoa riittävästi.

Pohdimme, millaisia tuloksia olisimme saaneet, jos olisimme tutkineet eri kuntien päiväkotien kiusaamista ennaltaehkäisevien toimenpiteiden toteutumista varhaiskasvatuksen arjessa vain yhden kunnan sijaan. Olisi mielenkiintoista nähdä, onko kiusaaminen vahva osa arkea myös muiden kuntien päiväkodeissa ja millaisia keinoja muut kunnat käyttävät kiusaamisen ennaltaehkäisyssä.

11 Lähteet

Painetut

Aaltola, J. & Valli, R. 2001. Ikkunoita tutkimusmetodeihin. Jyväskylä: PS- kustannus

Alasuutari, P. 2007. Laadullinen tutkimus. Vaajakoski: Gummerus kirjapaino.

Cantell, H. 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus: kasvatuksellisia kohtaamisia lasten kanssa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haapsalo, T., Kirkkopelto, K., Repo, L. 2016. Mun ja sun juttu! Lasten sosiaalisten taitojen vahvistaminen kiusaamisen ehkäisyssä. Helsinki: Premedia.

Kaski, S. & Nevalainen, V. 2017. Jo riittää - irti kiusaamisesta ja kiusaajista. Helsinki: Kirjapaja.

Kirves, L., Stoor-Genner, M. 2010. Kiusaamisen ehkäisy varhaiskasvatuksessa. Kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelman laatiminen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Kirves, L., Stoor-Genner, M. 2011. Kiusaavatko pienetkin lapset? Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. Mielenlukutaitoa! Opas turvallisen päiväkotiryhmän rakentamiseen. Helsinki: Hämeen kirjapaino Oy.

Repo, L. 2015. Pienet lapset ja kiusaamisen ehkäisy. Juva: Bookwell Oy.

Storey, K. & Slaby, R. 2013. Eyes on Bullying in Early Childhood. USA: Waltham

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sähköiset

Alasuutari, P. 2007. Mitä laadullinen tutkimus on. Tampereen yliopisto. Viitattu 21.01.2020.
http://www.edu.oulu.fi/tohtorikoulutus/jarjestettava_opetus/alsuutari/Mita_laadullinen_tutkimus_on.pdf

Kiusaamiseen puuttuminen ja tilanteen seuraaminen koulussa. 2019. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 22.01.2020
<https://www.mll.fi/artikkelit/kiusaamiseen-puuttuminen-ja-tilanteen-seuraaminen-koulussa/>

Kiusaamisen ehkäiseminen varhaiskasvatuksessa. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 18.04.2020
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/>

Kiusaamisen ehkäisyn suunnitelma varhaiskasvatuksessa. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 10.1.2020
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/varhaiskasvattajille/kiusaaminen-paivakodissa/kiusaamisen-ehkaisyn-suunnitelma-varhaiskasvatuksessa/>

Mitä kiusaaminen on? 2019. KivaKoulu vanhempienopas. Viitattu 01.10.2019
http://www.kivakoulu.fi/mita_kiusaaminen_on

Mitä kiusaaminen on? 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 11.01.2020
<https://www.mll.fi/ammattilaisille/kouluille-ja-oppilaitoksille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma. 2019. Opetuslautakunta. Vantaan kaupunki. Viitattu 13.11.2019
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/146338_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2019.pdf

Varhaiskasvatus lapsen oikeuksien näkökulmasta. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 23.01.2020
<https://www.jyu.fi/edpsy/fi/tutkimus/tutkimushankkeet/kotisivut/childcare/uutiset/esa-iivonen-1.pdf>

Varhaiskasvatus. 2020. Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 23.01.2020
<https://minedu.fi/varhaiskasvatus>

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2018. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2018:a3. Viitattu 9.11.2019

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf

Sosiaalista kehitystä ja tunnetaitoja tukeva opetusohjelma. 2015. Askeleittain. Viitattu 07.04.2020

<https://www.hogrefe.fi/testit/askeleittain/AskeleittainEtusivu.html>

Päiväkoti-ikäisen lapsen kaverisuhteet. 2017. Mannerheimin lastensuojeluliitto. Viitattu 08.04.2020

<https://www.mll.fi/vanhemmille/tietoa-lapsiperheen-elamasta/paivakoti-ikaisen-lapsen-kaverisuhteet/>

Lehdokin päiväkotii. 2020. Vantaa. Viitattu 9.1.2020

https://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/palvelut/paivakodit/tikkurila/lehdokin_paivakoti

Hepopuiston päiväkotii. 2020. Vantaa. Viitattu 12.1.2020

https://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/palvelut/paivakodit/hakunila/hepopuiston_paivakoti

Kilterin päiväkotii. 2020. Vantaa. Viitattu 12.1.2020

https://www.vantaa.fi/varhaiskasvatus_ja_koulutus/varhaiskasvatus/palvelut/paivakodit/myyrmaki/kilterin_paivakoti

Varhaiskasvatuslaki. 540/2018. Finlex. Viitattu 20.01.2020

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Haastattelut. 2020. Oppariapu. Viitattu 22.1.2020

<https://oppiapu.wordpress.com/menetelmat/haastattelut/>

YK:n lapsen oikeuksien sopimus. 2019. Unicef. Viitattu 23.01.2020

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-lyhennettyna/>

Lapsen oikeuksien viikko. 2019. Viitattu 24.01.2020

<https://www.lapsenoikeudet.fi/kampanja/lapsenoikeuksienviikko/varhaiskasvatus/>

Mäkelä, J. 2020. Pedagoginen sensitiivisyys. Viitattu 24.1.2020

http://www.asiantuntijapaivat.fi/files/3127/Pedagoginen_sensitiivisyys_Jukka_Makela.pdf

PIKI- toimintamalli. 2020. Viitattu 07.04.2020.

<http://www.pikitoimintamalli.fi>

Leinonen. 2018. Spoken. Viitattu 24.4.2020

<https://spoken.fi/sisallanalyysi/>

Julkaisemattomat

Hepopuiston kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019. Vantaa.

Kilterin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019. Vantaa.

Lehdokin kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma 2019. Vantaa.

Kuviot:

Kuvio 1 Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä.....	31
Kuvio 2 Tunnetaitojen kehittämisen menetelmiä	33
Kuvio 3: Kaveritaitojen harjoittelun menetelmiä päiväkotiryhmien arjessa	35
Kuvio 4 Henkilöstön toiminnan keinoja ja menetelmiä, jotka ehkäisevät kiusaamista varhaiskasvatuksessa	38

Liitteet:

Liite 1: Haastattelurunko	54
---------------------------------	----

Liite 1: Haastattelurunko

Teemat:

1. Päiväkotiryhmän arki
2. Ilmapiiri ryhmän sisällä
3. Kiusaamisen ymmärtäminen henkilöstö ja lapset
  - Toimiiko henkilöstö johdonmukaisesti kiusaamistilanteissa, entä käyttääkö ryhmän sisällä henkilöstö samoja metodeja
4. Kiusaamisen ehkäisykeinoja
5. Kiusaaminen osana arjen pedagogiikkaa (mitkä keinot)
6. Kiusaamiseen puuttuminen
7. Ristiriitatilanteet
8. Kiusaamisen ehkäisyn toteutuminen todellisuudessa